

SOCIALNA MISEL

I. LETNIK

MAJ 1922

MESEČNIK

za vse panoge so-
cialnega in kultur-
nega življenja.

Urejata

A.GOSAR in F.TERSEGLAV

TISK JUGOSLOVANSKE TISKARNE

Štev.
5.

**„Socialna Misel“ izhaja 15. tega vsakega meseca na najmanj
24 straneh.**

Kulturni del urejuje: Franc Terseglav, Ljubljana.
Socialni in ostalo: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Vsebina:

	Stran
Dr. P. Angelik Tominec O. F. M.: Sv. Francišek — pacifist	137
Msgr. Valentin Podgore: Štrajki	140
Ivan Bukovnik: K istemu vprašanju	144
Notus Ignatus: Rusija po genovski konferenci . . .	151
Dr. Janko Golias: Ruski sovjetski »Splošni zakon o mezdah«	155
J. K.: Iz zgodovine vojnih reparacij	158
Adriaticus: Socialnopolitični problemi Julijske Krajine	159
Pregled: Vprašanje petroleja v Genovi	160
Internacionalni katoliški kongres	161
Kongres amsterdamske internacionale	162
Svetovna politika	162
Revije	163
Socialna vprašanja in gibanja	167
Verstvo	168

Odgovorni urednik: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Upravništvo: Jugoslovanska tiskarna, kolportажni oddelek,
Poljanski nasip, Ljubljana.

Stane 25 Din na leto; za Italijo 15 lir; za Ameriko 2 dolarja.
Posamezna številka stane 3 Din.

Dr. P. Angelik Tominec O. F. M.

Sv. Frančišek — pacifist.

Med vsemi katoliškimi socialnimi reformatordi je sv. Frančišek najbolj radikalno nastopil proti neprestanim vojskam za mir, in sicer za svetovni mir. Znano je, kakšne brezupne razmere za nižje ljudstvo so vladale v njegovi dobi. Z ene strani se je bil boj med papeštvom in cesarstvom zaradi podelitve cerkvenih služb, z druge strani so se pa italijanska mesta deloma borila za popolno neodvisnost od absolutističnega nagnenja nemških cesarjev, deloma so zasledovala lastne imperialistične cilje s tem, da so si skušala podvreči čim več okoliških mest in gradov. Stroške teh neprestanih bojov je plačevalo nižje ljudstvo, dandanes bi rekli proletarci. Temu početju je hotel sv. Frančišek napraviti konec.

Poln ljubezni do Boga je oznanjal vesoljno bratstvo na svetu. Bratje so mu bili črviči na polju in škrljančki pod nebom, brat mu je bil ogenj na zemlji in solnce na nebu; sestrice so mu bile lastovke na zemlji in ribe v vodi, sestro je imenoval celo telesno smrt, »kateri noben človek uiti ne more« (Solčna pesem). Samoposebi umevno je hotel to idejo bratstva razširiti tudi med ljudmi. V prvi vrsti seve med lastnimi brati reda, ki ga je bil on ustanovil. Zato pravi svetnik v vodilu: »In' kjerkoli so in bodo bratje, naj se domače kažejo med seboj. In drug drugemu naj zaupljivo razodenejo svoje potrebe; zakaj ako mati redi in ljubi svojega telesnega otroka, koliko bolj mora kdo ljubiti in hraniti svojega duhovnega brata?« (Vodilo, pogl. 6.) Prepove jim vsak medsebojni prepir, rekoč: »Svetujem pa, svarim in opominjam svoje brate v Gospodu Jezusu Kristusu, da naj se na potovanju ne kregajo in ne prepirajo, in drugih naj ne sodijo, temveč naj bodo krotki, miroljubni, skromni, pohlevni in ponižni, z vsemi naj vljudno govorijo kakor se spodobi.« (Pogl. 3.) Mir naj bi vladal tudi med njimi in ljudmi, s katerimi pridejo v dotiko. Zato naroča bratom, naj vsepovsodi oznanjajo mir: »In v katerokoli hišo pridejo, naj reko: Mir bodi tej hiši.« (Pogl. 3.) In če kje zanje ne marajo, naj se ne jeze, temveč »naj bežijo v drugo deželo delat pokoro z blagoslovom božjim«. (Oporoka sv. Fran.)

Toda njegovo ljubezni in miru polno srce s tem ni bilo upokoje^{no}. Mir, ki ga je užival sam, je želel zanes^{ti} tudi med svet, med vse ljudi, med vse narode. Kamorkoli je prišel, je oznanjal mir. S tem, da se je sam s svojimi brati odpovedal vsaki lastnini in dejansko deloval tudi za izenačenje premoženjskih razmer, je hotel napraviti mir med bogatimi in revnimi in tako pobijati razredni boj. Toda sv. Frančišek bi še ne zaslužil častnega imena »pacifist«, če bi ne bil deloval tudi za pomirjenje držav in narodov. Začel je to delo z znano ustavo mesta Assisi iz leta 1210., v kateri beremo za ta sestavek značilno mesto:

»Sklepati se ne smejo nobene tajne pogodbe brez skupnega sporazuma med maiores in minores mesta Assisi, ne s papežem, ne s cesarjem, ne s katerimkoli mestom. Če bi se pa kdo, bodisi od maiores ali minores, kaj takega drznil, se izžene iz mesta.«

Najbolj radikalno pa je dal izraza temu svojemu zamislu z ustanovitvijo tretjega reda za vse ljudi, živeče med svetom. S tem redom je hotel razširiti idejo bratstva med vse ljudi. V ta namen je vsem udom tretjega reda prepovedal nositi orožje rekoč: »Smrtonosnega orožja proti komurkoli naj ne sprejmejo ali s seboj nosijo.« (Vodilo III. r., pogl. 5.) Prepovedal jim je tudi prisego rekoč: »Vsi naj se zdrže slovesnih priseg, razen če jih k temu sili potreba v slučajih, ki jih je papež v svoji skrbi izvzel, namreč za mir in vero, obrekovanje in pričevanje.« (Ravnotam.) To je bilo spričo tedanje navade naperjeno zlasti proti lahkomišljenemu priseganju zvestobe in vdanosti zdaj temu, zdaj onemu oblastniku (Treueid). S tem je postal tretji red mirovno udruženje, ki je prineslo začudení Evropi nov božji mir, »treuga Dei«. Bila je to spričo takratne splošne navade oboroženja vseh proti vsem neke vrste stavka v prilog splošnemu miru, kakšne svet še ni videl, in tako čudovita, da bi je človek ne verjel, če bi ne bila spričana z zgodovinskimi dokumenti.

Samoposebi umevno je moral ta red povzročiti prevrat, kjerkoli se je večje število prebivalcev vanj vpisalo. Komur je znana bojaželjnost italijanskih mest in oblastnikov te dobe, se pač ne more čuditi, da je tretji red naletel na hud odpor s strani svetne oblasti. Nič čudnega ni, da mora papež Honorij v pismu na etriminskega škofa z dne 16. decembra istega leta (1221) le-temu naročati, naj ščiti tretjerednike pred svetno oblastjo, ki jih je preganjala zaradi neuporabe orožja in nepriseganja. V mestu Faenzi pri Rimini-ju so se namreč meščani v velikem številu pridružili novemu redu in ko je njih podestà (župan) zahteval od njih, naj mu prisežejo pokorščino, s katero bi se obvezali zgrabiti za orožje, kadar bi to od njih zahtevala gosposka, so se temu uprli rekoč, da jim je po vodilu prepovedana prisega kakor tudi raba orožja. Z vsemi mogočimi nasilnimi odredbami je skušal podestà izsiliti od bratov prisego in najbrž so se ti končno v svoji stiski obrnili na kardinala Hugolina, prijatelja frančiškanov, ter tako povzročili gori omenjeno pismo. Ta boj se je širil po vsej Italiji. Kot neke vrste kazni so nalagali bratom v raznih mestih posebne vrste davek ali pa jim prepovedovali svoje premoženje deliti med uboge. V Bologni so n. pr. vsaj od leta 1252—1288 na magistratu vodili natančne imenike tretjerednikov, ki so še sedaj ohranjeni, da se ne bi mogel kdo neupravičeno odtegniti vojaški dolžnosti. Več kot enkrat so bili razni papeži, Honorij III., Inocencij IV., Gregor IX. i. dr., prisiljeni klicati »srd vsemogočnega Boga in njegovih svetih apostolov Petra in Pavla« na preganjavce tretjega reda. (Bihl, *Elenchi Bononienses Fratrum de Poenitentia S. Francisci 1252—1288*; *Archivum franc. hist.* VII. [1914]; *Lemmens*, *Regula antiqua Ordinis de Poenitentia* [1221]; *Arch. franc. hist.* VI. [1913]; *Jörgensen*, *Der hl. Franz von Assisi* p. 390—391.)

Toda, saj vendar katoliška morala dovoljuje vojsko, kako je torej mogel svetnik biti proti vsaki vojski in kako so mogli papeži ščititi tak revolucionarni red? Odgovor na to ni težak. Sv. Frančišek je pač dobro vedel, da po naravnem pravu vojska more biti dovoljena, toda ker je vojska že po naravi sami tako grozno zlo za vse soudeležence, je dovoljena le z velikimi omejitvami. Vojsko more začeti le najvišja oblast v državi v sporazumu z zastopniki ljudstva, če je država demokratična. Za pravično vojsko je potreben pravičen vzrok. Tu gre predvsem za ofenzivno vojsko. Če je namreč kaka država po krivici napadena, je že to samo po sebi zadosten vzrok, kajti vojska je in ostane v skrajni sili dovoljena samopomoč. Slednjič pa mora biti vojska pravično začeta, t. j. izrabljena morajo biti prej vsa sredstva, da se ohrani mir in če že enkrat vojska mora biti, je treba varovati sovražnikove pravice in treba jo je znati končati takoj ko je cilj dosežen. (Sv. Tomaž Akvinski.) Vse to je sv. Frančišek prav dobro vedel, toda vedel je tudi, da je med sto vojskami komaj par takih, o katerih bi mogel reči, da so pravične, in če bi še tistih par izostalo, bi najbrž nihče ne občutil tega za veliko škodo. Tako so umevali sv. Frančiška njegovi sodobniki papeži, tako ga je umeval tudi rajni »knez miru«, papež Benedikt XV. V svoji okrožnici z dne 6. jan. 1921 piše namreč imenovani papež doslovno: »Kar je torej Frančišek nameraval, da bi tretjeredniki oznanjevali in pospeševali mir v onih velikih razprtijah in ljudskih nemirih njegove dobe, to smo hoteli pred kratkim tudi mi, ko je skoraj ves zemeljski krog gorel v požaru strašne vojske... Na tem prostranem polju, na katero smo mi kot namestnik kralja miru vse misli in vso skrb obračali, želimo, da bi marljivo sodelovali sicer vsi, kolikor jih je otrok krščanskega miru, najbolj pa udje tretjega reda, ki bodo čudovito veliko pripomogli k slogi in pomirjenju duhov, če bo povsod rastlo tako njihovo število kakor delavnost.«

In če bi danes vprašali sv. Frančiška, kaj naj storimo, da se obvarujemo vojske, tedaj bi nam odgovoril: »Poslušajte besede papeža Benedikta XV.: »Zato je naša želja, naj ne bo nobenega mesta, nobene vasi ali sela, ki bi ne imelo dovolj velikega števila udov te vrste, in teh ne nekaj lenih in zadovoljnih s samim imenom tretjerednikov, ampak delavnih in skrbnih za svoje in drugih zveličanje. In zakaj se ne bi mnoga in različna društva, mladeničev, delavcev in ženskih, ki med katoličani povsod cveto, pridružila temu tretjemu redu in bi napolnjena z duhom ljubezni in miru vztrajno delala za slavo Jezusa Kristusa in korist sv. Cerkve? — Tisti mir, ki so ga sestavile države in državni stanovi in so ga izmislili ljudje, ne more dolgo obstati, ne imeti moči pravega miru, če ne sloni na pomirjenju duhov; to je pa ničevno, ako se ne zavedajo dolžnosti, da je treba ukrotiti strasti, iz katerih se porajajo vsi razpori vseh vrst. Odkod so vojske in prepiri med vami, vprašuje apostol Jakob, ali ne odtod? Iz poželenja vašega, ki se bojuje v vaših udih? (Jak. 4, 1.)« (Okrožnica z dne 6. jan. 1921.) In potem bi nadaljeval: Ni zadosti, da ste zoper vojsko, to je za vas umljivo vsled prestanih vojnih

grozot in gorja, ki ga še sedaj čutite, toda vaša dolžnost je, da v z g a j a t e mladino v duhu miru. To je smisel papeževih besed. Prestane vojske niste bili krivi vi, ampak tisti, ki so vas tako vzgajali, kakor tudi prihodnjih vojska ne bodo krivi oni, ampak vi. Ako odkritosrčno želite mir, tedaj delajte na to, da se spremene učne knjige zgodovine in čitanke, ki jih rabi vaša mladina, v tem smislu, da ne bodo nudile samo zgodovine vojska, ampak predvsem zgodovino človeškega hrepenenja in napredovanja v kulturi, svobodi itd. Čisto naravno je, da se v mladi, za vse dovzetni duši zbudi hrepenenje po vojski, kjer bi mogel i sam pokazati junaštvo in moč. Poučite mladino, da je treba večjega junaštva in premagovanja samega sebe, ako se hoče človek obvarovati sporov. Pokažite mladini, da so spori med ljudmi, da, med otroci, le miniatura preprirov med narodi. Učite se iz zgodovine! Do zob oboroženi nemški narod je ravno to dejstvo zapeljalo k ostro nabrušenim besedam in zahtevam, morale so v njem nastati in izbruhniti vojne strasti, ki so ravnotako nujno morale, vkljub še tako dobri diplomaciji, provocirati vojsko. Usoda nemškega naroda naj vas uči, da je edino resničen izrek le: *S i v i s p a c e m , p a r a p a c e m !*

Kot vzor pacifistične organizacije, ki bi vsled svojega religioznega ozadja mogla imeti največji efektivni uspeh, pa more služiti tretji red sv. Frančiška.

Monsignor Valentin Podgorc (Celovec):

Štrajki.¹

»Jemati záse, s silo delati si pot,
s krivico si iskati svoje pravo — ne sme biti.«
(Shakespeare: Kralj Richard II.)

Bolj in bolj razpada Evropa v dva tabora, zlasti v vojski zmagane države so izgubile notranje ravnotežje. Vojska je učinkovala kakor potres na poslopje: vse se je zrahljalo, in državniki še ne vedo, bo li staro še držalo, ali bo treba graditi popolnoma nanovo? Jaz si hočem ogledati samo eno stran gospodarskega življenja, nastalega po vojni.

Delavstvo — meščanstvo! Delavec in meščan se snideta kakor prodajavec in kupec: kdo zamore natančno reči, katera cena je popolnoma pravična? Med predrago in prepoceni je več ali manj prostora, na katerem se bosta pogajala, in ne eden in ne drugi večkrat ne bo mogel reči, da se mu je godila krivica. A med delavstvom in meščanstvom ne zeva le to

¹ Priobčujemo dve razni stališči k vprašanju štrajka, ki naj delujeta vsak po svojih argumentih. Ne dotikajoč se od vseh moralistov priznane pravice do štrajka, ki ostane izven vsake diskusije, bomo tudi od svoje strani skušali osvetliti razne platí tega problema. Želimo tega tudi od drugih, držeč se načela, da je v okviru krščanskih etičnih maksim vsak popolnoma svoboden. — Urednika.

vprašanje. Delavstvo se je več ali manj upijalo ob agitaciji svojih voditeljev, ki so znali delavcu vdihniti samozavest, katera daleko presega pravične meje:

»Alle Räder stehen still,
wenn dein starker Arm es will.«

Tega pa ljudske mase ne vedo, da se ura laško ustavi, težko pa je pokvarjeno popraviti.

Čim bolj je stroj kompliciran, tem prej obtiči in se pokvari. Družabno življenje v moderni dobi je postalo silno zamotano. Poleg pretirane samozvesti pogubno vpliva na delavstvo materialistično življensko naziranje. Odkar je Lassalle proglasil načelo: »Fort mit der verfluchten Bedürfnislosigkeit!« ter dokazoval, da zahteva po užitku učinkuje kot velevažen kulturen činitelj, misli delavstvo, da je treba zahtevati užitka do tiste meje, kjer užitek začne biti poguben življenju samemu.

Delavske mase bi bile voljne iti kar do skrajnosti, brez ozira in pomisleka, ali pri tem propade vsa moderna kultura, ali pogine gladu na milijone ljudi, da le proletarec pride do svojih časih namišljenih pravic. A še v srednji Evropi socialistična misel nima večine, še se boji odpora in poraza. Tako razmerje je nevzdržno, to je zopet svet v orožju, le nekoliko v drugi obliki, morebiti še bolj nevarni. Pred svetovno vojsko smo bili oboroženi zoper sovražnika izven državnih mej, zdaj zoper lastnega brata v mejah države. Ali se naj čaka tjavendan, da vojna res izbruhne, kakor je izbruhnila svetovna?

Ustvariti se mora drugo ozračje, tabora se morata sporazumeti in uvideti, da je blagor obeh v sporazumu, ne v prepiru. Vsi morajo uvidevati resnico, da je država velik organizem, v katerem vse trpi, ako le en člen resno oboli.

Veliki Leon XIII. je slutil, kaj še pride. L. 1889. je dejal francoskim romarjem: »Naša zahteva je, da se med delodajalci in delavci zopet uveljavijo krščanska načela, da se ustvari med kapitalom in delom tista sloga in zveza, s katerima se varujejo obojne koristi. Od te sloge je odvisna sreča v zasebnem in sta odvisna mir in pokoj v javnem življenju. Višji stanovi naj bi imeli kaj srca za tiste, ki si v potu obraza služijo svoj kruh: treba, da brzdajo svojo nenasitljivo pohlepnost po bogastvu, po razkošnosti, po užitku, ki navzgor in navzdol neprenehoma raste.«

Meščanski krogi so do vojske brez dvojbe mnogo grešili s svojo razkošnostjo: zdaj po vojski, vsaj, ako imamo pred očmi Avstrijo, ni dvojbe, da se je razkošnosti vdalo delavstvo. Bolj ko se je ljudstvo odtujilo verskemu življenju, bolj išče utehe na plesišču, v gostilni in kavarni, gledišču in kinu.

Da si more delavec to teženje utešiti, se izvijajo plače potom neprestanih štrajkov.

Na Dunaju zasluži mesečno:

umetelni mizar	300.000 K
težak pri paroplovni družbi . . .	175.000 »
uradnik-akademik	90.000 »
urednik (zaseb. uradnik)	90.000 »
duhovnik	12.000 »

In nedavno je dr. Gargitter v Gradcu dokazoval, da se v Avstriji potrosi štirikrat toliko samo za vino, nego se izkupi za lesovino! Ves ta trošek gre na račun delavstva. Uradnik, kmet, meščan, hišni lastnik so zabavišča že davno zapustili.

Svojo plačo si delavec izterjuje potom svojih organizacij. Strbovna zveza nastopi in napove štrajk. Tovarne in mojstri pa so bili doslej skoro še zmerom prisiljeni, več ali manj dovoliti vse zahteve, če danes ne, pa jutri. Seveda so svoje stroške potem prevalili na konsumenta, ki ni več vedno v stanu večje življenske stroške valiti na druge ljudi. Delavci so se sklicevali na slabo domačo valuto, a premalo se je jemal ozir na dejstvo, da je bila krona doma le še nekaj vredna, in da se je v Avstriji živelo s tretjino tega, kar se je potrebovalo v Italiji ali Švici. Vsled nenaravno naraščajočih cen pojema konsum v meščanskih krogih; ljudstvo se omejuje do skrajnosti. Delavec izkupi še od delavca, a kaj ko pride dan, da bo treba tekmovati z inozemstvom, ki nima osemurnega delovnega dne in razmeroma veliko ceneje dela? Saj tudi trgovsko ministrstvo ne bo vedno moglo braniti uvoza tujega blaga, kakor je zabranilo uvoz angleške obleke, češ, da domača konfekcija nima dela: angleška kompletna obleka — sukno na serž — bi bila stala 5000 K, in že tedaj se je avstrijska plačevala s 15.000, danes stane 60.000 K.

Najnovejša prikazen na socialnem polju je štrajkanje uradnikov. Zaporedoma so štrajkali železničarji, poštarji, sodniki, učitelji. Pri zadnjem štrajku v Nemčiji je nemški državni tajnik jasno povedal svoje mnenje: »Ko del uradništva odloži delo, se to navadno naziva »štrajk«, a jaz to imenujem upor uradnikov. Obžalovati je take dogodke, posledice so nepregledne. Za javnonastavljenega uradnika ni pravice do štrajka, ne, ker so morebiti uradniki sužnji, marveč ker so del države. Uradniki so stalno nameščeni za vse življenje, imajo pravico do pokojnine, to pravico imajo še njihove družine, varni so vsakega napada. Tako pravico daje uradniku ustava, torej so varni, kakor je varna ustava. S temi pravicami pa se ne da združiti pravica do štrajka. Ako bi hoteli uradniku priznati to pravico, da vsak čas odloži delo, bi morala država dobiti oblast, uradnika vsak čas odsloviti. V tem se strinjajo vse vlade, tudi sovjetska v Rusiji.«

Ali pa ima delavec načelno pravico do štrajka? Ima jo! Štrajk je vojska med delavcem in kapitalistom, ter navadno nastane, kadar so delavci prepričanja, da jim delodajavec prikrajšava pravično mezdo. Nepristranski opazovavec pa se bo čudil, da ljudje večkrat nastopajo radikalno pot, ki je, kakor vsaka vojska, vedno združena z nekim zlom. Štrajk

škodí obema: delavcu in industriji. Industrija bo svojo škodo odvalila na konsumenta. Štrajkujoči se vse to dobro vedo in iz tega dejstva zaje-majo svoje upanje na uspeh. Delodajavec trpi škodo in bo odnehal, ali pa ga bodo k odnehanju silili drugi, ki so prizadeti. Večje zlo ko denarna škoda je, da vzplamti in se podpihuje v štrajku sovraštvo med delodajav-cem in delavcem, javni mir in varnost sta ogrožena. Kot silobran je štrajk opravičen, če višji oziri ne zahtevajo, da se delavec začasno odpove ti pravici; ako pa ni silobran, je štrajk neopravičen in se ne more pripustiti. O silobranu pa se more govoriti: 1. če se je treba postaviti v bran zoper obstoječo ali grozečo krivico, 2. če je ta obramba potrebna, in milejša sredstva ne bi zalegla nič več. (P. Lehmkuhl: Stimmen aus Maria Laach, 38, 9.)

O štrajkih, ki se zdaj uprizarjajo, se ne more reči, da so silobran proti obstoječi krivici. V sedanjih političnih razmerah ni dvojbe, da de-lavstvo lahko vse doseže parlamentarnim potom, karkoli sme po pravici zahtevati. Kar je ljudi v eni državi, naj bi bili kakor ena družina: v ti družini nihče dandanes ne dobiva več nego delavec; zato se nam dozdeva, da v vseh teh slučajih, ko se uprizarjajo štrajki: pri pošti, pri železnici, v delavnicah, ker se mezda ne zviša takoj na zahtevo strokovne organi-zacije, o pravičnem štrajku ne more biti govora. Tu nastopa močnejši, ker je organiziran, ter zahteva, da se mu izpolnijo želje brez ozira na državo, brez ozira na sodržavljane, brez ozira na tisoč revežev, ki niso v položaju drugim diktirati, koliko naj se jim plača.

Popularno ni, oglašati se dandanes navidezno proti delavcu, a treba je izpričati pravico, ker brez te ne pridemo do miru in reda. »Veritas liberabit vos«, »Resnica vas pelje k svobodi«, velja tudi tu. Žal pa je svet le tak, da Shakespeare toži:

Resnica je psiček, ki mora v luknjo,
Gospa laž pa sedi ob ognju in smrdi. (Lear.)

»Delavci imajo pravico zahtevati od države, da se jim omogoči živeti svojemu stanu primerno, imajo prav, če se ne zadovoljijo z milodari, a motijo se, ako mislijo, da se proti pravici greši le tam, kjer oni ne dobe primerne mezde. Položaj ni nič manj človeški družbi nedostojen, proti-socialen in nekrščanski, če oni delajo štrajk ob času, ko se delo kopiči« (Vogelsang: Soziale Lehren 177). Kaj naj se pa reče k štrajkanju po izgub-ljeni vojski, k štrajkanju, ki državo peha vedno globlje v propast, ki jemlje premnogim sodržavljanom vsako možnost, da si nabavijo za življenje potrebno obleko, obuvalo, drva, kruh in drugo? Srednji vek je imel za delavce v obrtnih društvih izborna varstvo. Dolgo nam je bilo nerazum-ljivo, kako je mogel gospodarski liberalizem s toliko vnemo podirati stari obrambni red! Saj je ta liberalizem brez dvojbe štel v svojih vrstah mnogo odličnih talentov! Danes začnemo stvar umevati: meščanstvo je svoje pravice zlorabilo ter pretiravalo celokupnosti v kvar. Vsled tega se je javno mnenje dvignilo proti temu redu ter ga je končno razrušilo. Petdeset

let sem se je v Evropi pričela socialno misleča doba; ljudje hočejo biti pravični: naj bi pa bilo pravično tudi delavstvo, ki naj ne stavi zahtev, katere morajo izzvati odpor vseh drugih.

V Avstriji so razmere že tako daleč, da pravi vsakdo, ki ni organiziran delavec, in tudi med temi jih je mnogo, ki pravijo: »To je preveč in tako ne gre naprej.«

Ivan Bukovnik:

K istemu vprašanju.

V predstojećem članku razpravlja msgr. Podgorec o delikatnem problemu stavke s solidarističnega stališča, ki hoče sedanji družabni red le popravljati s socialnimi reformami. Zdi se mi značilno, da so se tudi najbistrejši solidaristični sociologi pod vplivom dobe pričeli orientirati v socialistično smer, ako jih prav razumem. Teoretik solidarizma, učeni Pesch, vztraja sicer še pri solidaristični ideologiji, a dostavlja previdno, »da je za solidarizem in socialni delovni sistem nalašč postavil meje tako daleč, da bi mogle obsegati ves moderni razvoj, tudi v kolikor danes še ni dovršen.« (Lehrbuch der Nationalökonomie II² [Freiburg 1920] str. VI.) Podobno mnogi drugi.

Ta načelna ugotovitev je pri presojanju problema stavke zame odločilnega pomena. Solidarist, kateremu je sedanji družabni red nedotakljiv, ga presoja prestrogo; kvečjemu bi ga dopustil kot skrajno defenzivno sredstvo proletariata. Bistveno drugače pa presoja problem marksistični kolektivist, kateremu je sedanji družabni red le prehodna doba socialnega razvoja človeške družbe, in mu je ves socialni razvoj le nepretrgan razredni boj.

Preobsirno bi bilo govoriti izčrpano o problemu stavke; poudariti hočem le svoje načelno stališče, ugotoviti, da je stavka v razkrajajoči se kapitalistični družbi v resnici defenzivnega značaja ter opozoriti na socialno vzgojo kot predpogoj pravičnih delavskih bojev.

1. Stavka je posledica razrednega boja med kapitalom in proletariatom. Kapital stremi vedno za čim večjim profitom; gonilna sila mu je razredni egoizem; etičnih zakonov socialne pravičnosti napram proletariatu ne upošteva. Proletariat pa v kapitalistični družbi teži predvsem za dvojnimi ciljem: 1. da si zagotovi človeka vredni eksistenčni minimum; 2. da si pribori ugodne delovne pogoje in kratek delovni čas.

Ti dvojni, diametralno nasprotujoči si interesni sferi kapitala in dela, rodita nujno načelno in nepomirljivo nasprotstvo. Ne tajim, da je teoretično možno zamisliti socialni sistem, ki bi skušal premostiti prepad med delom in kapitalom; solidarizem in socialni reformizem vobče je tak poskus. Faktično pa so ti sistemi neudejstljivi. (Odklanjam solidarizem kot socialni sistem; njegove etične smernice pa so itak občečloveška

last in večno veljavne in niso karakteristikum solidarizma. Značilno za solidarizem je le vedno poudarjanje socialne solidarnosti, ki je utopija, dokler vlada režim privatne lastnine in kapitalistične eksploatacije.)

Razdor med delom in kapitalom temelji na produkcijskem procesu in privatni lastnini produkcijskih sredstev in ga je mogoče trajno odpraviti le, če se odpravi njegova ekonomska podlaga, t. j. če se odpravijo ekonomske lastninske razlike in če se produkcijski proces socializira. Zato je s tega stališča stavka eksistenčni boj dela proti kapitalu.

Razmerje med delom in kapitalom pa je tudi v kapitalističnem sistemu podrejeno najvišjim etičnim načelom. Naši etični nazori so pa fatalno kratkomalo sankcionirali privatno lastnino posedujočega razreda. Že po logičnem naravnem pravu se mi ta sankcija zdi iluzorična in pogrešena, ker imajo vsi ljudje enako pravico do ekonomskih dobrin in ker posedujoči sloji pri prilaščevanju ekonomskih dobrin niso upoštevali niti najelementarnejših etičnih zakonov socialne pravičnosti. (Prim. Marxovo teorijo o nadvrednosti in srednjeveške fevdalne nasilne ekspropriacije.) Zato človeštvo nikakor ni dolžno priznati režima privatne lastnine produkcijskih sredstev.

Problema stavke torej ne smemo premotrivati preozkosrčno. Upoštevati moramo ekonomske činitelje, ki vodijo neizogibno do konflikta med delom in kapitalom.

2. V kapitalističnem sistemu se človeško dostojanstvo proletariata dosledno tepta. Kapitalistu je delavec navadno tržno blago, dostikrat manj vredno kot stroj. Za delovne pogoje je odločilen ekonomski zakon o povpraševanju in ponudbi. Kapitalist kalkulira z delavcem, s strojem in obratnim kapitalom po istem načinu — zanj je vse le sredstvo v službi profita. V kapitalističnem sistemu se človek ne upošteva kot socialno bitje, ki ima svoj visoki cilj in ki je tudi kot del organske socialne celote vendarle še avtonomno človeško bitje. (Kako bi socializem rešil to vprašanje, je danes eden izmed osnovnih problemov marksistične prakse. V tem pogledu bi bila potrebna tudi pri nas objektivna študija o ruskem boljševizmu.)

Suženj socialnih razmer je proletariat. Kot tak se prodaja v eksploatacijo kapitalu. Drugega izhoda nima. Neizprosni zakon življenja ga sili v kapitalistično suženjstvo. Zato je proletariat v kapitalističnem sistemu le navadno blago in v ekonomskem odnosu dela napram kapitalu manjka bistveni del: enakopravnost in enakovrednost kontrahentov.

Že pred gospodarsko krizo je bila marsikatera stavka, čeprav navidezno borbena, le silobran. Danes so pa razmere bistveno slabše. Kapital je prešel na celi črti v ofenzivo. Efekt gospodarske krize hoče zvaliti na rame proletariata, da si zasigura svoj profit. Zato se je v skoro vseh državah faktično poteptala mednarodna konvencija o osemurnem delavniku. Obenem se progresivno znižavajo mezde. (Tipičen zgled eksploa-

tacije proletariata so revirji v Randu [Južna Afrika]. »Albu Cie Meyer and Charleton« je imela 1918 110% dividendo, 1919 120%, 1921 50%; »Union Corporation Cie Monderfontain Deep« je imela 1918 97·5% dividendo, 1919 115%, 1920 145%, 1921 65%. Dne 1. januarja 1922 pa je potekla kolektivna pogodba. Družbe so hotele znižati tedenske mezde za 5 šilingov vsem belim delavcem. Črni delavci pa so še bolj izkoriščani: dobivajo redno $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ nižje mezde kot beli. — Podatke navaja Alix Guilain v »L'Humanité« 12. marca 1922.)

Sedanja doba je živa ilustracija Lassallovega železnega meznega zakona: Kapital dovoli proletariatu le bedno eksistenco.

Stavke so danes redno silobran. (V državah, kjer gospodarska kriza še ni na višku, je stavka navidezno ofenzivna. V bistvu pa je defenzivna, ker se proletariat bori za osnovne življenske pravice, da radi rastoče draginje ne nastane prevelika vrzel med tržnimi cenami in mezdami. Bori se torej za realni eksistenčni minimum.) Treba je le premotriti postanek in razvoj sedanje gospodarske krize v celoti; kako konkretno dejstvo samo ne ilustrira dovolj naše teze.

Beda proletariata (in malega konsumenta vobče) ne izhaja ne iz draginje ne iz prenizkih dohodkov, temveč iz nepravilnega razmerja obeh ekonomskih činiteljev. V meznem razmerju dela do kapitala se plače ne ravna po tržnih cenah življenskih in kulturnih potrebščin; dohodki so le nominalno, a ne realno višji. Faktično so od 1914 cene rastle bolj rapidno in v višji meri kot pa mezde.

Za zgled navajamo le sledeči

Indeks detaljnih cen življenskih potrebščin v raznih državah¹

(podlaga: julij 1914 = 100).

	Francija	Belgija	Italija	Anglija	Zed. drž.
1914 julij:	100	100	100	100	100
1918 julij:	184	1467	325	218	164
1919 avgust:	289	349	304	216	188
1919 december:	302	359	395	236	193
1920 avgust:	390	480	454	267	203
— oktober:	»	505	480	291	194
— november:	»	499	515	282	189
— december:	452	493	535	278	175

Za mezde pa je težje napraviti pravilno statistiko. Splošno moramo priznati, da so mezde rastle mnogo bolj počasi kot cene in tudi v dokaj manjši proporciji. Za zgled navajamo sledeče: V Franciji so stavbinski

¹ Citirano po Roger Picard: La crise économique et la baisse des salaires (Pariz 1921, 32). — Marcel Cachin navaja v »L'Humanité« 8. maja 1922 sumaričen pregled o naraščajoči draginji. Če primerjamo 1914 s 1922, vidimo, da je danes življenje v Avstriji 600krat dražje, v Nemčiji 20krat, v Bulgariji 22krat, na Poljskem 462krat, v Angliji 2krat, v Italiji 5krat, v Belgiji 4krat, na Finskem 10krat, v Franciji 3krat.

delavci konec 1919 dobivali sledeče povprečne mezde (življenje je bilo že trikrat dražje = tržne cene 321:100): zidarji 236—375 proti 100 leta 1914; kamnolomni delavci 250—320; tesarji 250—375; slikarji 250—333, Za poljedelske delavce pa so se 1915—1920 v Franciji mezde povišale le za 30%. (Prim. Roger Picard: o. c. 44—45.) Paul Louis poroča v »L'Humanité« 20. februarja 1922 o mezdni anketi, ki jo je izvršil delavski funkcionar Lauridan v severni Franciji. Oficielne indeksne cene (1921): 4.593:1.000. Življenje se je podražilo za 4·6; mezde pa nikjer niso narastle v isti meri. V Cambraiu n. pr. je l. 1914 zaslužil vrtnar 4·50 frankov; 1921 bi moral zaslužiti 20·70 fr., a v resnici je njegova mezda znašala le 18·40 fr. — Železničarji v Busignyju so imeli 1914 150—200 fr. mesečne plače; 1921 bi torej morale znašati 650—920 fr.; v resnici pa so bile mezde 422—587 fr. — Trgovski sotrudnik v Lilleu je imel 1914 mesečno 160 fr.; pravilno bi 1921 moral dobivati 750 fr., v resnici pa je znašala njegova plača 500 fr. — Tudi po drugih državah opazamo isti pojav; nikjer mezde niso naraščale sorazmerno z draginjo.

Zato gospodarska kriza tlači prekomerno proletariat in malega konsumenta. Vsak delavski funkcionar ima bogate skušnje o počasnem poteku mezdnih pogajanj; dostikrat draginja že med pogajanjmi tako naraste, da so zvišane mezde daleč pod eksistenčnim minimom.

Gospodarsko krizo, ki je nastala vsled premajhne konsumpcije in radi omejitve kredita (mislimo na svetovno gospodarsko krizo v celoti), bi kapitalisti mogli pravičnejše rešiti. Protin naravno je zlasti dejstvo, da se uporabljajo metode (lock-out, znižanje mezde, zvišanje delavnika), ki ekonomsko-produkcijsko krizo le še bolj poostrujejo. Preden bi kapitalist posegel po skrajnih sredstvih, bi moral poskusiti z racionalnejšo in bolj socialno metodo: odreči bi se moral visokim dividendam in prekomernemu profitu, porabiti del ogromno nakopičenega kapitala v sanacijo gospodarske krize, omejiti neracionalne izdatke itd.¹ Naravni ekonomski potek krize bi moral biti: Draginja je rastla na stroške konsumenta — padati bi pa morala na stroške producenta, da se prekomerni profit znivelira. Šele ko se bo produkcijska kriza izražala tudi v efektivnih detaljnih tržnih cenah življenskih in kulturnih potrebščin, šele potem bo kapital upravičen, da progresivno znižava mezde. Vsekako je precejšnja prehodna doba med početkom ekonomsko-produkcijske krize in med efektivnim padanjem draginje na trgu. Tega momenta kapital ne upošteva. (Tudi se danes še veliko premalo opozarja na socialne trote par excellence: verižnike in

¹ Ta stavek podčrtujemo tudi mi, ker se njegovi sili pač nihče ne more odtegniti. Kdor apelira na solidarnost družabnih interesov, da delavca prepriča o krivici nje-govih mezdnih bojnih metod, mora ta svoj princip primeniti prej na delodajavca, kajti bolj zahteva pravica, da se ta odreče zaradi obče blaginje svojemu prekomernemu do-bičku, nego da se delavec odreče mezdi, ki se s profitom ne da nikoli primerjati, naj bo še tako visoka. — Opomba urednika.

prekupčevalce vobče, detaljiste in grosiste. Ti delajo draginjo in žive na račun konsumenta. Edini realen izhod pa je: združništvo in popolna odprava privatne trgovine. Danes je povprečni trgovski dobiček od predvojnega 33% (sic!) narasel na 40—50% in še več!

Sicer se tudi med kapitalisti dobijo razsodni elementi, ki tako mislijo. Predsednik ameriške »Steel Corporation«, Gary, obsoja vsako znižanje mezde, ki ni utemeljeno na podlagi faktičnega znižanja detaljnih cen; predsednik boltonske predilnice (Anglija) pa sodi, da je kričeča krivica, da se znižavajo mezde, medtem ko se razdeljujejo 20% dividende (Roger Picard: o. c. 45—46).

To so žal samo posamezni trezni glasovi. Pretežna večina kapitalistov pa noče slediti zdravim ekonomskim smernicam: gre ji le za profit in zato gre raje v ofenzivo proti proletariatu. Zato pa je faktično proletariatu kot socialno brezpravnemu sokontrahentu v produkcijskem procesu na izbiro le dvoje: kapitulacija — ali pa stavka.

3. Proti stavki sami na sebi v kapitalističnem sistemu ne more nastopiti noben realen sociolog. Ne moremo pa tajiti, da se pri stavekah v drugem oziru dostikrat kršijo socialno-etična načela, ker proletarijat danes politično in socialno še ni zrel.

Kako naj bo vsaka stavka v soglasju z najvišjimi socialnimi in ekonomskimi interesi socialnega organizma in proletariata samega — to je ves problem stavke. Vendar se pa dolžnosti proletariata do družbe dostikrat pretiravajo ali vsaj enostransko poudarjajo. Stavka kot neizogibna posledica kapitalističnega procesa ni samovoljna iznajdba proletariata. Gre za kapitalistični sistem kot tak, ki ga je treba izpremeniti. Če pa že kak sociolog kritizira pri stavekah proletarske grehe in proletariatu predbaciva izdajstvo nad socialnimi interesi družbe, mora biti tudi toliko dosleden, da kapitalizma kot faktičnega lastnika produkcijskih sredstev ne bo zagovarjal. Kapitalistični ustroj socialnega organizma pa tudi že samposebi nasprotuje interesom brezpravnega nižjega človeka; nalaga mu težka bremena (militarizem, krivični direktni in indirektni davki, gospodarska neenakost, imperialistične vojske...), nudi pa mu relativno dokaj manjše ugodnosti (splošna javna varnost, relativna ravnopravnost...).

Politična in socialna zrelost proletariata pa je zadeva njegove socialne vzgoje, kateri se pa niso dovolj intenzivno posvetile kulturne organizacije, ki bi morale emancipirati proletarijat.

Velika naloga čaka proletarijat: v doglednem času bo moral prevzeti in organizirati produkcijski proces in ga postaviti v službo socializiranega družabnega organizma. Že mnogi buržuazni teoretiki uvidevajo, da je kapitalistični sistem treba nadomestiti z novim sistemom: s sintezo individualizma in socializma. (Tako Wagner: *Grundlegung der politischen Ökonomie*, I³ § 94; II³ 41 ss. — Pesch: *Lehrbuch der Na-*

tionalökonomie, I² 405, 433 in Peschova zamisel delovnega sistema (Lehrbuch II² 213—234), ki je klasična. S to mislijo se bo treba sprijazniti, ker je kapitalistični sistem kot tak povsem protisocialen in bi ga bilo mogoče sanirati le v škodo splošnosti.

Proletariat pa je treba šele vzgojiti za socializem. Povojna socialistična praksa je dokazala, na kako slab temelj je socializem zidal.

Neobhodno je potrebno, da so si vse socialne kulturne organizacije na jasnem v načelnih programatičnih potezah vzgoje, ki bi proletariat v resnici emancipirala in ga usposobila za realizacijo socializma. Socialna vzgoja bo morala uresničiti te-le smernice:

1. Etični moment vzgoje. Podlaga javne in zasebne poštenosti, vez, ki naj veže komplicirane centrifugalne sile bodočega socialnega organizma v harmonično celoto, more trajno in v vsakem življenskem položaju biti edinole etika, da se človek jasno zaveda neovrgljivega dejstva, da biva v njem samem strogi sodnik dobrega in zla, ki mu veleva pospeševati to, kar koristi splošnosti ter celo lastni interes podrediti socialnemu. Na tej zavesti mora temeljiti vsa vzgoja. Odločno je treba zavračati one sociologe, ki menijo, da je etični čut v človeku nastal tekom dolgega razvoja radi socialne smotrenosti. Menim, da bi resen študij človeštvo utegnil zblížati na naziranju pozitivne etike.

2. Proletariatu je treba dati solidno doktrinarno kulturo. Poglobiti se mora v teorijo socialnih problemov in v tehniko ekonomskega produkcijskega procesa. To je načelne važnosti, da bo proletariat sam mogel odločevati o socialnih smernicah svojega razrednega boja in da bo samostojno presojal delo svojih strokovnih funkcionarjev in političnih zastopnikov.

Le radi popolne socialno-politične neorientiranosti proletarskih mas so se v proletarskem pokretu mogle udomačiti razne reformistične socialne struje, ki s svojim delovanjem le podpirajo kapitalizem.

3. Socialna vzgoja pa mora nuditi proletariatu tudi solidno strokovno kulturo, da bo mogel voditi organizirano produkcijo v socialističnem sistemu.

Solidna socialno-etična in doktrinarna kultura more usposobiti proletariat, da bo dal veliko socialno orientacijo bodoči družbi; strokovna izobrazba pa mu bo zagotovila gospodarski obstoj.

4. Samoposebi umevno pa je, da mora socialna vzgoja izvesti popoln prelom z meščansko in nacionalistično ideologijo. Postaviti se mora na stališče prave humanitete.

Vse te komponente socialne vzgoje skupaj bodo usposobile proletariat za veliko nalogo: za realizacijo socializma.

* * *

Msgr. Podgorc navaja mesečne dohodke nekaterih kategorij v Avstriji. Številke so res ogromne za vsakogar, ki upošteva le nominalno vrednost; realna vrednost pa, ki za sociologa pride v poštev, ni tako »ogromna«. Filip

Knab navaja v »Österreichischer Volkswirt« 4. marca t.l. natančne podatke o draginjskem gibanju cen v Avstriji. Samo v informacijo navajamo nekaj podatkov:

I. Živila.

I. poll. 1914.	marec 1922	februar 1922	januar 1921
K 0-36 1 kg moke	620.—	530.—	75.—
— id. racionirano	580.—	500.—	11-20
» 0-46 hleb kruha	480.—	420.—	32.—
— id. racionirano	480.—	316.—	6.—
» 0-10 1 kg krompirja	230.—	190.—	7-50
» 0-60 1 kg riža	640.—	620.—	67.—
» 0-24 1 kg zelja	158.—	140.—	7-50
» 0-30 1 kg fižola	600.—	450.—	11.—
» 2— 1 kg mesa (gov.)	1560.—	1500.—	185.—
» 1-60 1 kg masti	2500.—	2400.—	280.—
» 2-40 1 kg sur. masla	3000.—	3000.—	335.—
» 0-80 1 kg sladkorja	730.—	950.—	190.—
» 0-10 1 jajce	210.—	130.—	16.—

II. Obleka.

» 70.— srednja obleka	70.000.—	75.000.—	4000.—
» 18.— preprosti čevlji	13.000.—	14.000.—	770.—
» 20.— srajca	8500.—	10.000.—	630.—
» 0-80 robec	600.—	600.—	70.—

III. Stanovanje.

» 20.— mebl. soba	5000.—	2800.—	325.—

IV. Razno.

» 2-40 1 dnevnik	1500.—	1500.—	50.—
» 0-40 perilo (likana srajca)	380.—	280.—	16.—

Za najnujnejše življenske potrebščine za osebo je bilo treba mesečno:

	skupno	hrana	obleka	stanov.	razno
I. poll. 1914	85-90	23-26	13-60	41-24	7-80
jan. 1921	3859-05	1773-14	633-33	1308-58	144.—
juli 1921	6189-01	2625-77	1084-30	2162-94	316.—
jan. 1922	38174-12	16723-30	7855.—	12275-82	2320.—
marec 1922	64555-84	29184-67	10177-50	20853-67	4340.—

Indeksne številke so naraščale takole:

1914	jan. 1921	jul. 1921	jan. 1922	febr. 1922	marec 1922
2-23	100	160-38	989-21	1444-53	1672-84

V tako ogromno naraščajoči draginji moramo v prvi vrsti iskati vzrok neprestanih stavk v Avstriji. Ozadje stavk je ekonomsko.

Ker pa je tudi Nemčija po vojni v hudi gospodarski krizi in torišče pogostih stavk, navedemo nekaj podatkov:

Indeksne številke (1914 = 100):

en gros	Berlin en détail
september 1921 1062	september 1921 2067
oktober 1921 1146	oktober 1921 2460

Cene nekaterih življenskih potrebščin:

	1914	februarja 1922
500 gr kruha	0.12 mark	4.30 mark
250 gr graha	0.11 »	3.15 »
125 gr slanine	0.23 »	8.25 »
250 gr sladkorja	0.12 »	3.70 »
500 gr riža	0.22 »	9.40 »
1 liter mleka	0.23 »	6.15 »

»Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik« marec 1922, str. 265, navaja jo sledeče vsote kot tedenski eksistenčni minimum v markah za december 1920 in 1921:

	odrasli moški (sam)		(sam)		zakonski par (z 2 otrokoma)	
	1921	1920	1921	1920	1921	1920
prehrana	103	57	177	97	249	146
stanovanje	10	9	10	9	10	9
kurjava in razsvetljava	41	23	41	23	41	23
obleka	55	30	92	50	128	70
ostalo	62	39	97	59	129	82
skupno	271	158	417	238	557	330
celo leto	14.200	8250	21.700	12.400	29.100	17.200

Splošno živi nemški delavec dokaj bednejše življenje kot delavci po antantinih državah kljub svoji zelo visoki nominalni mezdi (prim. Fr. Weiss: *Le riparazioni, la Germania e le vie della provvidenza*, *Critica sociale*, april 1922, str. 125).

L. Revo navaja v »L'Humanité« 8. maja 1922 nekaj konkretnih podatkov o municipalnih nameščencih in delavcih v Berlinu.

Nova tarifa, ki je pravkar stopila v veljavo, določa 25% zvišanje mezd. Municipalni delavec zasluži na uro 14.50—15.50 mark, torej na teden 674—720 mark. Nameščenci pa so plačani še slabše: mesečne plače so 2550—2800 mark; le boljše kvalificirani (knjižgovodje, blagajničarji itd.) zaslužijo mesečno 2975—3125 mark.

Upoštevati pa je treba, da cene sorazmerno s padanjem marke rapidno rastejo; zgoraj navedene indeksne cene so danes dokaj višje.

Notus Ignotus:

Rusija po genovski konferenci.

12. t. m. se je otvorilo v Moskvi zasedanje osrednjega izvršilnega odbora vseruskih sovjetov. Zasedanje je važno vsled negativnega rezultata genovske konference. Vsled tega prisostvujejo zasedanju zastopniki inozemskih držav ter mnogi ameriški, angleški in nemški žurnalisti.

Sovjetski režim se mora lotiti dela za gospodarsko vzpostavitev Rusije v glavnem z lastnimi sredstvi, ker je genovska konferenca odrekla Rusiji potrebni kredit, oziroma ga je navezala na pogoj, da Rusija prizna vse predin medvojne dolgove in vzpostavi vse bivše privatne lastnike brezpogojno v stanje, v kakršnem so bili pred revolucijo. Sovjeti tega seveda ne morejo sprejeti, ker bi s tem zatajili vso rusko revolucijo sploh. Njihova dosedanja pot pa tudi ne vodi do zaželenega cilja, vsled česar jim ne ostane nič drugega nego da svoj gospodarski program revidirajo.

V glavnem hočejo dati več razmaha zasebni podjetnosti. V kmetiskem vprašanju je treba podpirati zadržništvo in ga osvoboditi ozkosrčnega biro-

kratičnega reglementiranja. Za malo obrt velja isto. Za veleindustrijo so si sovjeti zamislili organizacijo, ki je še precej nejasna v svojih obrisih, nekoliko bolj jasna v svojih temeljih. Oni hočejo podeliti za gotove panoge in rajone koncesije družbam in tudi zasebnikom ter jim dati precej individualnega razmaha glede eksploatacije. Država je faktična lastnica, podjetje koncesionirani najemnik, država ima v podjetju svoje zastopstvo, delež na dobičku, oziroma na proizvodih, ki pa jih lahko družba državi odplačuje v gotovem denarju, po gotovi dobi se koncesija ali obnovi ali pa zapade podjetje državi, produkcija mora znašati gotovo vnaprej določeno količino, socialni položaj delavstva pa je zavarovan po državi. Natančno je ta sistem pojasnila nova nemška revija »Der Wiederaufbau«. Nemški podjetniki pravijo, da je riziko velik, vendar pa se bodo tega dela lotili in skušali seveda vanj zanesti še več gospodarskega individualizma. Sovjeti se tudi ne bodo mogli braniti pritegnitve bivših lastnikov zaradi njih izkušnje, hočejo pa ohraniti v tem oziru popolno svobodo in sklepati koncesije z inozemskimi družbami tudi v slučaju, če so dotična podjetja pred vojsko pripadala drugim. Odtod izvira odpor bivših francoskih in belgijskih akcionarjev proti sporazumu z Rusijo v Genovi, ker ruska vlada noče pripoznati restavracije bivših lastnikov in integritet, oziroma ji je sploh vseeno, ali odda v najem bivšim lastnikom ali pa drugim. Važno je to zlasti glede petrolejskega rajona in uralskih rudnikov. Ker genovska konferenca ni razveljavila pogodbe z Nemčijo in tudi ni mogla ugovarjati proti pogodbam z Italijo, Češko-slovaško, Švedsko ter Japonsko, ki so v glavnem že formulirane in čakajo samo ratifikacije, se bo sovjetom posrečilo deloma uresničiti svoj program, ako se bodo podjetniki teh držav upali naložiti v koncesionirana podjetja kaj znatnega kapitala.

Vsakomur pade tukaj na misel: ako sovjetska vlada namerava privilegirati inozemske kapitalistične družbe, ali bi ne bilo veliko bolj pametno, da pomore na noge svojim lastnim državljanom in pospeši osnovanje domačih družb in zadrug? Seveda, odkod vzeti kapital, that is the question. S časom pa bo temu nujno sledila delna vzpostavitev domače kapitalistične podjetnosti. Ni pa treba ravno misliti, da bi s tem sovjeti nujno morali zatajiti svoj socialni program: socialna orientacija kapitala more ostati in to bi bila tudi tista pozitivna pridobitev ruske revolucije, ki ji je boljševidem kot specifično ruska oblika marksističnega komunizma pomogel do uveljavljenja s silo in terorjem. Verska gibanja osvajajo dušo s počasno notranjo preobrazitvijo, socialna gibanja s kruto silo podirajo ovire in pri tem tudi veliko dobrega pokopljejo pod razvalinami. Ostane pa zmiraj nekaj trajnega, in sicer to, kar je v skladu s krščansko nravno zavestjo človeštva, ki se počasi, počasi v zgodovini realizuje in mnogokrat potrebuje takih izbruhov, kakor so družabni preobrati, da po dolgem tajnem dozorevanju v srcih prodre na zunaj v obliki vulkanične erupcije, ker se mnoge ovire, ki jih stavlja na pot egoizem, ne dajo drugače premagati. Tako tudi revolucije služijo višjim namenom. Kar pa se socialne orientacije kapitala tiče, opozarjam na izvleček predavanja dr. Basaja o pozadruženju kapitala v »Novem Času«, št. 109, kar se mi zdi neprecenljivega pomena. Rusi so dali podnet za veliko idejo in ji utrlj pot s terorjem kakor Peter Veliki, praktični organizatorji pa nikoli niso bili in niso; zato bodo morali k plodonosnemu delu pritegniti Nemce, kakor še zmiraj.

Ali pomenjajo zakonski predlogi, ki pridejo na razpravo v zasedanju osrednjega izvršilnega odbora sovjetov, korenito delo ali ne, se še ne more presoditi. Komisariat za poljedelstvo je napovedal agrarni zakon, ki da ima namen zbuditi zasebno iniciativo in povečati ter izboljšati produkcijo. Dvomimo, da bi ta načrt šel na globoko; agrarno vprašanje so sovjetisti korenito zanemarjali. Prav tu bi oni potrebovali sveta in pomoči strokovnjaške komisije iz celega sveta, ki bi razmere morala na licu mesta dolgo proučevati in seveda

vse politične vidike postaviti na stran. Veliko bodo pa pripomogla vzorna gospodarstva iz inozemskih kolonistov. — Komisariat za justico je predložil veliko zakonskih načrtov, ki se vsi tičejo delnega priznanja lastninskih pravic, juridičnega ustroja koncesioniranih družb in svobode trgovanja. Ker se potrebe večajo, denarja pa ni, se bo izvršilni odbor pečal z enotnim davčnim zakonom. Po treh in pol letih demontiranja se pričinja trudapolnejše delo zgrajevanja, in sicer, kakor je genovska konferenca pokazala, z zavestjo, da »pomagaj si sam, pa ti bo Bog pomagal«.

Na prvi delovni seji 13. t. m. je komisar za justico, Kurskij, poročal o zakonskem načrtu glede temeljnih lastninskih pravic, omejenih po socialnih vidikih (čisto krščansko-socialno načelo). Popolne jasnosti pa sumarično oficijelno poročilo ne nuja. Pravi: Zakonski načrt izhaja iz temeljnega načela, da ima samo država pravico na zemljo, in da se more privatnim osebam pripoznati samo pravica na nemonopolizirano lastnino. (Torej je še vedno nekaj take lastnine.) Zemlja, na kateri se je kaj zidalo, se more oddati v najem na določeno dobo. Lastniki nepremičnin imajo pravico svoje nepremičnine v najem oddajati. Tudi lastninsko pravo na premičnine v industrijskih in trgovinskih obratih, predmete domačega uporabljanja, orodja, proizvodna sredstva in izdelane proizvode se prizna. Nadalje se uredi dedno pravo, in sicer se določi točno krog dednih upravičencev, seveda se bo dedščina obremenila s progresivnim davkom. Zakon ureja potem obližacijsko pravo. Tu se predvideva pravo sklepanja pogodb, kupa in prodaje ter blagovnih in bančnih sklepov ter njih razveljavljenje izključno rednim sodnim potom. — V zvezi s tem je zakonski načrt o prokuraturi in advokaturi. Prokuratorat se namreč nalaga dolžnost v imenu države čuvati nad izvrševanjem zakonov tako od strani zasebnikov kakor družb in gospodarskih institucij, kar se spričo dosedanjih razmer v Rusiji ne pravi nič drugega nego korenito omejitev samovolje lokalnih sovjetskih faktorjev in nategnjenje državnih uzd. Če se ta preorientacija posreči, bodo sovjeti Rusijo konsolidirali, ne da bi bilo treba na eni strani žrtvovati načelo socialne orientacije kapitala, oziroma vsakega človeškega pridobivanja gmočnih dobrin sploh, na drugi bodo tako reakciji najbolj izpodkopavali tla. Veliko, največ, je pa odvisno od idejne preorientacije stran od brezverskega racionalizma, s katerim je boljševisem otrovan. Znaki v smeri takega preobrata se že javljajo, zaenkrat tvorijo samo majhne kroge tu pa tam (filozofov, demokratično orientiranih duhovnikov, bolj izobraženih vernikov), katerim je treba osredotočitve.

Politični facit genovske konference je treba presoditi čisto hladno. Rusija ni dobila internacionalnega kredita, pač pa je javna tajnost, da je z angleškim petrolejskim sindikatom sklenila pogodbo. Obnova Rusije bo šla počasi, zato pa tem bolj sigurno. Glavno je, da Francija ni mogla Rusije prisiliti na kolena, da bi za inozemsko pomoč sprejela nase suženjstvo milijardskih dolgov in mednarodno finančno kontrolo, da bi priznala verzajski mir, kolikor se tiče meja na vzhodu, da se sploh ni na nič vezala. Vrhtega je Čičerin znal tako spretno voziti, da na Rusijo ne pade odgovornost, da se je konferenca zaključila rebus infectis. To odgovornost nosi pred celim svetom samo Francija.

Antanta se seveda ni razbila, kakor se je hvalil gospod Joffe ob svojem povratku v Moskvo. Vzrok za to tiči v politični preudarnosti Lloyda Georgea. V »Timesu« je Steed priobčil razgovor tega državnika z Barthoujem, v katerem je Anglež Francozu dejal, da si bo Anglija poiskala drugih zaveznikov, ako bo Francija nadaljevala svojo imperialistično politiko, osnovano na gospodarskem suženjstvu Nemčije in oslabeledosti Rusije. Ker je »Times« odločno frankofilski list, nihče ne dvomi o tem, da je bila Steedova indiskretna notica od Barthouja

naročena, kakor tudi, da je odgovarjala več ali manj resnici; samo da je Steed nametal na papir nekoliko bolj kričeče barve. Namen te indiskrecije je bil, razburiti oni del angleške javnosti, ki se drži antante. Ta bi jeseni ob parlamentarnih volitvah porabil Lloyd Georgejeve izjave za volivno parolo, očitajoč mu, da je s svojim briskiranjem Francije razbil konferenco. Zato je Lloyd George gospoda Steeda označil malodane za »norca«, ta pa je kot dober Anglež molčal. Angleži so politično še vedno najbolj zreli narod na svetu in zato solnce Albiona še ne bo tako hitro zašlo. Ob volitvah bo Lloyd George lahko rekel, da je imel resno voljo pomiriti se z Rusijo, ne da bi odbil Francijo, in vsak Anglež bo sklepal, da je le-ta kriva, če se angleškemu premieru ni posrečilo osrečiti sveta s trajnim mirom. To bo pa prišlo prav liberalni in delavski stranki, ki se ne bosta veliko pomišljali Francijo zapustiti, da bi angleški petrolejski akcionari naredili v Rusiji dobre kupčije. Angleški merkantilizem si hoče svet osvojiti s palmovo vejico, francoski kapitalizem pa je romantičen in želi svoja kupčije okrasiti z »gloire« francoskih vojnih praporov. Anglež se tudi glede Rusije in Nemčije (potem ko je dobil njene kolonije) drži zlatega načela: »Leben und andere leben lassen«, Francoz pa se je zasanjal v svetovno imperijo pod varstvom trikolore in zmagovitih bajonetov. Zadela ga bo ista usoda kakor Napoleona pri Waterlooju.

Sklíče se v kratkem druga konferenca. Medtem bo Francija gotovo delala na to, da bi bili izgledi na uspeh čim manjši. Skušala bo malo antanto še bolj nase prikleniti, izzvati v Rusiji nemire, nagovarjati Japonsko na agresivno politiko v Sibiriji in usiliti reakcijo v vseh od nje odvisnih državah, vključivši Jugoslavijo. Tudi to nima izgleda na uspeh. Nemčija je odplačala svoj v maju zapadli reparacijski obrok, torej odpade povod za nadaljnjo zasedbo Porenja. Češkoslovaška ne bo šla po kostanj v žerjavico; ona samo steguje roko, opeče naj se drugi, če hoče. Mogoče, da bodo to Poljaki ali Rumuni, skoro gotovo pa bodo tudi ti preudarnejši, nego sodijo v Parizu. Reakcija pa se bo usilila, to stoji; tudi v Jugoslaviji. Konec je bo, ko se zruši svetovnopolitični koncept Francije in se s pomočjo Nemčije in Anglije konsolidira Rusija. S tem je sama posebi dana orientacija vseh demokratičnih ljudskih strank v naši državi. Pri tem je vseeno, ali v Rusiji vladajo boljševiki ali menjševiki ali zmerni socialisti, samo da ne caristi. Ti pa so svojo pesem izpeli za vedno: preveč so obdelavali ruski hrbet z nagajko, da bi se ta še kdaj poklonil pred kakšno krono. Napram Franciji zastopa sovjetska vlada interese Rusije kot take, kajti francoskemu velekapitalu gre za trajno oslabitev Rusije kot države, ki je njeni hegemoniji v Evropi nevarna, ker se je z revolucijo osamosvojila in ni vezana na pariški mir, na katerega bi bila vezana carska Rusija, da je skupaj z zavezniki zmagala. Zato je nespametno orientacijo socialno mislečih strank napram Rusiji prosto istovetiti z orientacijo napram boljševizmu kot vladnemu sistemu, dasi je njegov splošni zamisel (ne njegove pogostokrat orientalske metode) preureditve sveta na socialnih načelih gotovo neprimerno simpatičnejši nego zamisel n. pr. gospoda Barthouja.

Zelo slabo spričevalo za posvetne diplomate je dejstvo, da je edini pozitivni uspeh iz Genove odnesel prelat Pizzardi, delegat papeža Pija XI., ki je sklenil s sovjetsko vlado dogovor, na podlagi katerega se dovoli v Rusijo vstop italijanskim salezijancem, ki se nastanijo na severu, nemškimi bratom iz Steyla, ki odidejo na jug, in jezuitom, kateri otvorijo rezidenco v Moskvi. Dasi sovjetska vlada na podlagi popolne ločitve cerkve od države katoliškim misijonarjem ne more prepovedati verskoprosvetnega delovanja, govori pogodba zgolj o karitativnem delu v najstrožjem pomenu besede; zelo slabo bi poznal papeža, kdor bi mislil, da bo dal stvar katoliške cerkve kompromitirati s kakšnim prosilectvom. O konkordatu z Rusijo pa ni bilo govora, ker manjka objekta za konkordat; ločitev cerkve od države je namreč pod sovjeti popolna in je zato

konkordat načeloma izključen, kakor je izključen z U. S. N. A. Gre le za dobrohotne odnose nejuridичnega značaja, ki za sovjetsko vlado napram katoliški cerkvi ne pomenjajo kakšne posebne težkoče, ampak ji nasprotno z ozirom na moralni ugled sovjetov v Evropi le neizmerno koristijo. Papež je tudi povzel akcijo, da se sovjeti pred forumom velesil zavežejo, da bodo svobodo vsake vere in cerkve v Rusiji res spoštovali; kaj se je ali se bo v tem oziru doseglo, se ne more vedeti. Ugovori ruskih reakcionarjev ter francoskega in poljskega časopisja ob tej priliki so brez vsake stvarne podlage in ni vredno se z njimi pečati, dasi človeka miče razgaliti puhlost gotovih nepoklicanih »defensorov fidei« in katoliškemu ter pravoslavnemu veroizpovedanju pripadajočih cezaropapistov. Tudi ti časi so — Bogu bodi globoka hvala — minuli.

Še enega zmagovalca imenujejo — don Sturza. Ta baje ni dajal dobrih nasvetov samo Vatikanu, nego še bolj gospodu Facti, saj je sedanji papež ruske revolucijske razmere sam osebno dobro spoznal, ko je bil nuncij v Varšavi in se že tam imel zavoljo usode škofa Roppa priliko neposredno dogovarjati s sovjetisti. Don Sturza, pravijo, da je bil v glavnem sufler italijanski vladi. Svoje delo je ta največji sedanji politični talent katoličanov dobro napravil, kajti Italija je v Genovi izborna igrala svojo vlogo. Če socialistična »Critica sociale« njeno vedenje graja, tiči morebiti v tem le nekoliko nedolžne zavisti. Obrnila je svoja jadra po angleškem in ruskem vetru in si zagotovila akcije pri sindikatu za eksploatacijo nafte na Kavkazu. Primerno temu je napravila tudi dobro politično kupčijo, kajti Anglija, Rusija in Nemčija ji bodo ob svojem času prišli veliko bolj prav nego podpora Francije. Dobro poteze Italije pa grejo vedno na konto Jugoslavije, koje delegati so se v Genovi prerekali s Čičerinom, kar bi si bili čisto lahko prihranili. In vendar se še najdejo ljudje, ki tako politiko zagovarjajo ali celo smatrajo za neizrečeno pametno, ker je v skladu s centralističnim zamisлом države. Ta kratkovidnost se bo bridko maščevala, ako se tudi v Belgradu korenito ne preorientirajo.

Dr. Janko Golias:

Ruski sovjetski „Splošni zakon o mezdah“.

Eno glavnih vlog na genovski konferenci igra R. S. F. S. R. (Ruskaja Sovjetskaja Federativnaja Socialističeskaja Republika), kot udeleženka in kot predmet posvetovanj. V tem času velevažnih sklepov za gospodarsko obnovo Evrope bo koristno ogledati si zakon, ki spada med najbolj zanimive v boljševiški Rusiji: »Obščeje položenje o tarifje« od 17. junija 1920. Pripominjajmo seve takoj, da je ta zakon, kakor skoro vsi boljševiški zakoni, le deloma doživel udejstvovanje in da v celoti sploh nikdar ni bil v veljavi. To ne more biti drugače, že zavoljo praktične novosti mnogih njegovih določb; a če izvzamemo pretiranosti na račun neobhodnega eksperimentovanja, ostane vendar še obilo načel, ki bodo sčasoma prodrli.

Omenjeni zakon obsega osem oddelkov (153 členov):

- I. Splošne določbe (1—4).
- II. Delovni čas (5—20).
- III. Predpisi o proizvodstveni količini dela (21—30).
- IV. Mezdni razredi (31—40).
- V. Vajenstvo (41—46).
- VI. O izplačevanju mezd (47—122):
  - a) splošne določbe;
  - b) plače po komadu;

- c) premije;
- d) plače za nadure;
- e) orodje in pripomočki;
- f) pomanjkljivo delo;
- g) plača v dobi ukinjenega dela;
- h) odškodnina za delo izven kraja;
- i) odškodnina za selitve.

VII. Dnevi odmora, državni prazniki in dopusti (123—139.)

VIII. Sprejem in odpustitev (140—153).

I. Zakon stopi v veljavo 1. julija 1920 in takrat prenehajo vse prejšnje nasprotujoče naredbe. Izvrševanje nadzorujeta N. K. T. (Narodnyj Komisariat Truda) in V. C. S. P. S. (Vserossijskij Centralnyj Sovjet Professionalnyh Sojuzov): ministrstvo dela in osrednji svet sindikatov.

II. Rokotvorno delo je dnevno (od 6. do 21.) ali pa nočno (od 21. do 6.). Delo ne sme trajati preko 8 ur, in če je nočno, ne preko 7 ur. Pri delu, ki se vrši le deloma po noči, se smatra $\frac{7}{8}$ ene ure za celo uro. Delo nastavljenec v pisarnah in v prometni službi znaša istotako 8, odnosno 7 ur, če je njih delo neposredno spojeno z delom telesnih delavcev.

Duševno delo se vrši 6 ur, po noči pa 5 ur. $\frac{5}{8}$ ene nočne ure velja kot cela.

»Maloletni« (14—16 let) delajo 4 ure, »podroščki« (16—18 let) 6 ur. Obojim je zabranjeno nočno delo. Delo, ki zahteva daljše trajanje in se plača po mesecu (n. pr. hišno) se lahko drugače urejuje; samo ne sme presegati mesečno vsoto ur. Delavec ima pravo na vsaj polurni odmor tekom prvih 5 ur dela.

III. Proizvodstveni kvantum predpisuje v vsakem delovnem razredu »Rasenočnaja Komisija« (Razcenitveni Odbor) sporazumno s »Proizvodstvenim Sojuzom« (Proizvodstvena zveza). Ta števila se ustanavljajo po teoretskih računih in praktičnem opazovanju. Razmere, ki se smatrajo kot normalne, so: a) dobro stanje orodja, b) primerna razmestitev vseh potrebščin, c) dovoljna zaloga potrebščin in orodja, d) zdrave krajevne razmere. Točno se je ozirati na izgovorjene dopuste. Sindikati popravljajo predpise o proizvodstveni višini trimesečno. Delo, ki ne doseže določenega kvantuma proizvodstva, se plača sorazmerno dejansko doseženi količini; nikdar pa manj kot dve tretjini. Kdor namenoma proizvaja pod določeno količino, se kaznuje z odpustom in se postavi na razpolago pododseku za razdelbo delavnih moči.

IV. Število mezdnih razredov se ustanavlja po krajevnih odborih; enakovredno delo se enako plača, tudi ženskam. Delo, ki zahteva posebno znanje, se bolje plača ne glede na izpite. Zahteva se poskusni čas; vpis v mezdni razred pri enem krajevnem odboru se razveljavlja s pristopom v drugo podjetje.

V. Vajenci se smejo uporabljati samo za delo dotične stroke. Vajeniška doba znaša k večjemu 3 leta; dovršuje se z izpitom, ki ga ima vajenec zahtevati kadar hoče; če ga dovrši, dobi osemurno plačo, tudi če še ni star 18 let in vsled tega ne dela več nego 6 ur.

VI. Pri tarifi se jemlje v poštev: potrebna vajeniška doba, nevarnost, ki je z delom združena, težkoča in odgovornost. Izplačuje se dvakrat mesečno; delo na rok pa takoj po dovršitvi. Plača se v gotovini in med delavnim časom.

Pri plači po komadu se dividira dnevna plača s številom predpisanega proizvodstvenega kvantuma. Potrdi vedno sindikat. Čas za pripravo k delu na komad se ne plača. Delavcu, ki neprostoovoljno zapusti delo na komad, se plača nedovršeno delo po sodbi krajevnega odbora; če pa zapusti delo nameroma, potem se plača po časovni tarifi dotičnega kraja. Plača po komadu sme prekašati časovno plačo k večjemu za 100%.

Nagrade se dajejo po odobrenju V. C. S. P. S. in N. K. T., in sicer za: prišteđenje časa, snovi ali sile, za izboljšanje kakovosti proizvodov in za boljše

organizacijo dela, posebno za zmanjšanje osebja. Nagrade so: 1. osebne, 2. skupne, 3. za cele zavode. Dobivajo jih lahko: 1. Delavci, ki neposredno sodelujejo, 2. člani uprave, 3. pisarniško osebje, katerega delo je tesno spojeno s proizvajanjem. Celokupna plača z vsemi premijami ne sme presegati dvakratne tarife.

V izrednih slučajih se dela v nadurah (do 4 ure več). Nadure se plačajo za 50 % višje nego navadne ure. Enournna plača delavcev, plačanih na mesec, odgovarja 200. (dvestotemu) delu mesečne plače pri osemurnem in 150. delu pri šesturnem delavniku.

Zavod mora dati delavcem na razpolago vse orodje in vse pripomočke. Lastno orodje daje pravico do točno izračunane odškodnine; to velja tudi za delovne obleke.

Vse higienski predpisi izdaja Odsek za zaščito dela (Oddjel ohrany truda).

Namenoma pomanjkljivo delo se odškoduje z vsaj dvetretjinsko plačo.

Če delo počiva (do 1 meseca) dobé delavci dvetretjinsko plačo. V slučaju, da se delo v kakem zavodu deloma ustavi, sme uprava uporabiti delavce v drugem oddelku; ako se delo prekine za več nego mesec dni, se delavec stavi na razpolago pododseku za razdelbo delovnih moči in ima pravico do podpore za brezposelne.

Delo izven kraja daje pravico do odškodnine za obe vožnji. Za bolj oddaljeno delo se plača razen potovanja in stroškov za 1 pud prtljage še stanovanje v novem kraju. Dan potovanja se smatra kot dan dela.

Za selitve ima delavec pravico na enomesečno plačo; sorazmerno tudi njegovi rodbinski člani, neglede na stopnjo sorodstva, če le živé v skupnem gospodarstvu. Dve tretjini vse vsote se plačata teden pred odhodom, ena tretjina po prihodu. Daje se dopust tri dni pred odhodom in tri dni po dohodu. Vsi delavci pa so dolžni pomagati pri selitvi zavoda po svojih močeh. Kdor se tekom treh mesecev ne javi na novem kraju, izgubi rodbinsko selitveno podporo.

VII. Tedenski odmor znaša vsaj 42 ur nepretrgoma. Posebni poklici, ki temu nasprotujejo (n. pr. čuvaji), dobé svobodne poldneve v istem mesečnem iznosu. Prazniki so: 1. 1. januar in 1. maj, 22. januar (spominski dan na revolucijo 1905), 19. marc (pariška komuna) in 7. november (revolucija proletariata); 2. še 10 dni letno, ki se določajo po krajevnih razmerah (običajno cerkveni prazniki). — Na predan tedenskih praznikov se dela le šest ur. — Dopusti se dovoljujejo vsaki čas, če le delo ne trpi. Delo za plačo je zabranjeno za časa dopusta. Nedelo vsled bolezni se ne všteva v čas dopusta. Pravica na dopust se lahko nabere od dveh let skupaj, ne pa za daljši čas.

VIII. Sprejem se vrši po poskusni dobi od 6 do 30 dni. Razcenitveni odbor vpisuje prosilca po izpitu, ki se ima vršiti kolikor mogoče v obliki dotičnega dela. Plača se določa po uspehu in krajevni tarifi.

Odpust nastopi, če se zavod zapre, ali če se delo ukine za več nego en mesec; po koncu določenega roka (pri delu na rok); če je dotičnik nesposoben ali se pregreši proti predpisom zavoda; zovoljo kaznivih dejanj; odsotnosti delavca nad dva meseca zovoljo bolezni (štiri mesece pri ženskah); premestitev v drug zavod po potrebi dela. Vsi odpuščeni se stavljajo na razpolago krajevnemu pododseku za razdelitev delavne moči. Odpušča se po 15 dnevni odpovedi ali pa z 12 dnevno odpravnino, ki se pa vrne, če dotičnik pred 12. dnem vstopi v drugo podjetje, v sorazmernem znesku. Tekom 8 dni se mora pododsek za razdelitev delovnih moči izveščati o odpustu. Vsaka odsotnost od dela razen dnevi dopusta in prazniki, jemlje pravico do plače; odškodnina za slučaje bolezni rodbinskih članov, in sicer se plača iz socialnih zavarovalnin.

I. K.:

Iz zgodovine vojnih reparacij.

Eden najodličnejših sotrudnikov Clemenceaujevih, Tardieu, je izdal knjigo, v kateri priobčuje vrsto sejnih zapisnikov z raznih zborovanj zavezniškega sveta. Z vso težo izvirnih dejstev dokazujejo ti zapiski, da je leto pozneje na mirovni konferenci zmagal duh mržnje iz vojnih let. Breme vojnih odškodnin, ki teži na Nemčiji, so zavezniki določili že v letu 1917, ko se je šele porajal spraviivi Wilsonov program. Naj govorijo preprosta dejstva:

Svet zastopnikov zavezniških držav v Parizu. »Zapisnik seje dne 2. novembra 1917.

Clemenceau: Jaz bi zdaj hotel priti na vprašanje reparacije škod; v Franciji bi ne razumeli tega, če bi mi v premirje ne vključili tozadavnega dostavka. Česar Vas prosim, je samo dostavek treh besed: »reparacija vojnih škod«, brez drugega komentarija.

Hymans: To naj bi bil eden iz pogojev premirja?

Sonnino: To je pravzaprav mirovni pogoj.

Bonar Law: Brez koristi je, ako se med pogoje premirja vdene dodatek, ki se ne more v kratkem roku izpolniti.

Clemenceau: Jaz hočem s tem samo poudariti načelo. Vi ne smete pozabiti, da je francosko prebivalstvo eno izmed tistih, ki je največ trpelo. Ono ne bi razumelo, zakaj bi mi ne namignili na to klavzulo.

Lloyd George: Če imate vi pred očmi načelo reparacije na suhem, potem je treba tudi spomniti na odškodnino za potopljene ladje.

Clemenceau: Jaz vključujem vse to v treh besedah: »reparacija vojnih škod«. Jaz prošim svet, da se vmisli v razpoloženje francoskega prebivalstva...

Vesnič: in srbskega...

Hymans: in belškega...

Sonnino: in tudi italijanskega...

House: Ker je to zadeva, katera vse zanima, predlagam dodatek Clemenceauja.

Bonar Law: To smo že izrekli v svojem pismu na predsednika Wilsona, ki je bo sporočil Nemčiji. Ni potrebno to dvakrat izreči.

Orlando: Sprejemam v načelu, dasi se to ni spomnilo med pogoji za premirje z Avstrijo.

Dodatek »reparacija vojnih škod« se na to sprejme. Klotz predlaga, naj se dostavijo na čelu tega dodatka še besede: »pod pridržkom vseh nadaljnjih revindikacij in restavracij od strani zaveznikov in Zedipjenih držav.« Tudi to se sprejme.

Zastopniki Belgije, Italije in Velike Britanije opozorijo, da je treba postaviti pogoje za premirje, ne za mir. Toda Clemenceau jih naproša, naj se zatopijo v duha Francije. Treba je zapisati le tri besede: Réparations des dommages. Tedaj se zdi Angležu praktično, opomniti na škode na morju in naenkrat vsi vržejo na mizo lastne zahteve: srbski, belgijski, italijanski zastopnik. Amerikanec House, ki je malo doumel namen in težo francoske zahteve, izjavi, da je ta zadeva važna za vse; isti čas pa je njegov gospodar Wilson pred vsem svetom izjavil, da se Združene države odrekajo vsakemu povračilu vojnih škod. In v slovitih 14 točkah predlaga Nemčiji v tem vprašanju le tri zahteve: 1. obnova Belgije, 2. obnova francoske zasedene zemlje, 3. obnova Srbije, Črnogore, Rumunije. Nič drugega. Sedaj pa se nalagajo na hrbet premaganih vojne škode vsega sveta na morju in kopnem. Zmagal je Clemenceau. Ta velikanski problem je bil rešen potom incidenta. Čim bolj se oveduje Evropa, da ji brez zdrave Rusije in Nemčije ni živeti, tem bolj stopa v ospredje vprašanje revizije vojnih odškodnin.

Adriaticus:

Socialnopolitični problemi Julijske krajine.

Gorica, 10. maja.

Gospodarski obstoj celega pasu naše krajine, pasu, ki gre od bovške kotline po vsi soški dolini, goriški planjavi in zapadnem Krasu, je odvisen od tega, ali vlada izplača vojno odškodnino. Zakon o vojnih odškodninah iz l. 1919 je vzoren; jedro njegovo je določba, da je država obvezana, poravnati vso iz vojnih dogodkov izvirajočo škodo na premičninah in nepremičninah. Z novimi naredbami vlada izkrivlja, uradništvo pa s samovoljnim postopanjem pači duh in namen tega zakona. Potem, ko uradni cenilci določijo višino škode, pokliče urad vojnega oškodovanca na »pogajanja«, kjer mu ponujajo 20—60 odstotkov uradno cenjene vsote. Cela vrsta drobnih uredb, ki jih tu ne moremo naštevati, zavlačuje izplačevanje, tako da danes v goriškem vojnem pasu niti 15 odstotkov vojnih škod na poslopih ni še izplačanih. Pač pa daje hipotečni zavod posojila. Stotine posestev je v nevarnosti, da se na ta način za vedno zadolžijo. Združeni vojni oškodovanci, Furlani in Slovenci, so začeli odločno in organizirano akcijo, da se vprašanje vojnih škod po skoraj štirih letih vendar enkrat reši. Vseh šest italijanskih strank (razen komunistov) in Primorska kmetско-delavska zveza so ustanovili skupen akcijski odbor. Ta je 2. aprila slical velik shod v Gorico; udeležilo se ga je 15.000 ljudi. Shod je postavil zahtevo, da mora vlada natančno in brez pridržkov izvesti zakon o vojnih odškodninah. V Rimu tečejo pogajanja med vlado in odposlanci akcijskega odbora. Za cele okraje so vojne škode vprašanje življenja ali smrti.

Na tehtnici je deželna avtonomija Goriške, Istre, Trsta in Tridentinske krajine. Za ohranitev deželne avtonomije so Slovenci in Hrvati, popolari in republikanci. Socialisti se uradno niso še izjavili, a njih glasila so naklonjena avtonomiji. Proti so demokrati (socialni in liberalni), nacionalisti in fašisti. Prvi je zavzel stališče izredni deželni odbor Goriške, ki se je z vsemi proti enemu glasu odločno izrekel za popolno avtonomijo. Potem je sledil istrski deželni odbor. Relativna večina je glasovala za popolno in stalno ohranitev avtonomije; v manjšini sta ostala predloga za delno avtonomijo kot prehod v italijanski upravni sestav in predlog za popolno odpravo avtonomije. Osrednja posvetovalna komisija za Julijsko krajino je napravila podoben sklep. Zadnji se je izrekel tridentinski izredni deželni odbor za popolno ohranitev avtonomije. Mi julijski Jugoslovani vidimo v avtonomiji predvsem sredstvo, da se naš kmetско-delavski živelj z lastno močjo gospodarsko okrepi. Deželni odbor goriški ima v načrtu velikopotezno elektrifikacijo dežele, ki bi prinesla kruh in delo celim rodovom. Ali dosežemo avtonomijo? Rim odloča. Tam bomo morali iskati zaveznikov.

Vedno globlje prodira misel, da ne moremo naprej, dokler ni jedro naroda združeno v trdni organizaciji. Kmetско-delavske zveze rastejo; do sedaj jih je ustanovljenih čez trideset. Ljudstvo razume pomen organizacije; ker je delavnega razumništva malo, bodo nosili težo podrobnega dela nadarjeni možje in fantje v vasi.

Pregled.

Vprašanje petroleja na genovski konferenci.

Iz spornih točk, ki so se na genovski konferenci pojavile med zapadnimi vesilami samimi, tako da se nam obetajo v doglednem času čisto nove skupine vesil, igrajo glavno vlogo zaloge petroleja, ozir. nafte v Rusiji. Cela konferenca je v svojem jedru medsebojni konkurenčni boj zapadnega velekapitala za surovine, zlasti za petrolej, ki spada med glavna kuriva za moderno industrijo.

Na Kavkazu in tudi drugod so deloma še neodkriti, ogromni vrelci petroleja. (L. 1913. je samo v sferi mesta Baku znašala produkcija 7,532,000 ton.) Gre za eksploatacijo teh prirodnih bogastev. Konkurira angleški, francoski in ameriški kapital. Posebno vroča je konkurenca med Shell-Royal Dutch (anglo-holandska) in Standard Oil (ameriška); pa tudi Anglo-Persian, Deutsche Petroleum in drugi kozmopolitični bankirski konsorciji so na delu: boj za koncesije med temi družbami je danes zakulisno ozadje na genovski konferenci.

Kakor smo že omenili, je l. 1913. samo v bakuškem okrožju produkcija petroleja znašala 7,532,000 ton. Iz prejšnjih let smo zasledili neko zanesljivo statistiko, napisano leta 1914., ki vsebuje sledeče podatke: Dočim je Rusija l. 1901. dajala 50% vsega petrolejskega pridelka na zemlji, je to razmerje v sledečem desetletju padlo na 20%. To zmanjšanje, ki je imelo svoj vzrok edino v izčrpanju zaloga, se je pričelo 1905. Iz tega leta mesto Baku ni moglo zvišati iznosa, ki je znašal 1911 le 6,800,000 ton v primeri z 9,840,000 tonami l. 1904. Ni dvoma, pravi takratna statistika, da bodo ondotna petrolejska polja prealjšje izčrpana kakor vsa druga na svetu, a če ne bi bilo krize in prenehanja z delom v revolucijskem letu 1905, bi bil ta proces mnogo počasnejši. Prenehanje z delom so očividno povzročile prostrane organske izpremembe v podzemskih razmerah, in bakuška industrija se zadnja leta v mnogih slučajih ne more boriti z največjim sovražnikom petroleja, t. j. z vodo.

Bakuške petrolejske poljane merijo okrog 1100 hektarjev in vrh tega je še enako število hektarjev uradno priznanih oljenosnih poljan. L. 1914. so se vršile prve dražbe za najem cele vrste parcel s te rezerve zasebnikom. Čeprav je bilo zmanjšanje iznosa v Baku hud udarec za Rusijo, je imelo vseeno toliko dobrega, da je pomanjkanje tekočega kuriva primoralo zasebnike iskati petrolej drugod. In medtem ko so vse ostale ruske poljane dajale l. 1907. le 623,000 ton petroleja, je znašal ta iznos l. 1911. že 1,915,200 ton.

Te poljane, da navedemo le najvažnejše, so Batum, Groznij, Majkop, Emba, Čeleken, v Transkaspiji, Turkestanu in Sahalinu. Med

temi so Groznijske poljane najbolj znane. L. 1911. so dale 1,200,000 ton petroleja in so po strokovnih preiskavah zmogljive razširjenja. Dasi so tehnične zahteve produkcije težavne, je glavna ovira napredka pomanjkanje zadostnih prometnih sredstev, ker morajo prevažati petrolej najprej po železnici do Petrovska in odtod po ladji do Astrahana, pa konkurenca ozir. nasprotstvo lastnikov bakuških vrelcev. Ti so bili proti temu, da bi se ta petrolej pošiljal v Rusijo, marveč proti Črnemu morju, t. j. za inozemski izvoz, kar pač ni bilo v interesu ruskih industrij.

Majkop je dajal l. 1914. 160,000 ton in je vedno bolj napredoval. Še bolj nego Groznijskim poljanam so bakuški lastniki nasprotovali poljanam v Embi, ki leži bližje Astrahanu nego Baku. Pa te poljane so bile takrat še le v razvojnem štadiju.

Petrolej so našli tudi ob južnih izrastkih Urala blizu mesta Starlitamak. Na otoku Čeleken v Kaspijskem morju daje poljana že 240,000 ton na leto. O poljanah v Turkestanu in Transkaspiji ni bilo mogoče poročati natančneje, ker je vse še bilo v povojih in so se družbe za izrabljanje takrat še le organizovale.

Na Sahalinu (ki pa je zdaj ves v japonski oblasti) sta dve družbi začeli uspešno razvijati poljane.

Na polotoku Apšeron ima Rusija dragocene in znabiti neizčrpne zaloge petroleja. Pod imenom Baku so združene štiri najstarejše poljane nafte, namreč v Balakhani, Sabunei, Ramani in novejši Bibi Eibat. Zasebna podjetnost je dalje v najnovšem času našla petrolej na krajih, ki niso podvrženi najemu po dražbi. Tako n. pr. Surakhanske poljane ob starih bakuških. Tu so že pred časom opazili velikanske izvire naravnega plina. Po skrbnem geološkem preiskovanju so dognali, da je plin prihajal od gornjih plasti, olje pa je bilo spodaj. Nato so začeli intenzivno delovati in medtem ko so te poljane 1909 dale le 17,200 ton petroleja, je iznos l. 1911. poskočil na 312,000 ton. Ni dvoma, da bodo tudi takozvane Binadiginske poljane, ob starih bakuških, dale sčasoma velike množine. Zdaj dajejo kakih 125,000 ton na leto, a ne s pomočjo vrtanja, marveč potom vrelcev iz majhnih globin.

Ruski rudarski urad je imel velike težkoče s petrolejsko postavodajo. Petrolej vzbuja kakor zlato največje zanimanje kapitalistov. Po ruskih postavah v carski dobi je pripadala pravica kopati na državni zemlji, ki je mnogo obsejnejša nego zemlja, ki je last zasebnikov, državi, in ta je imela pravico pričakovati gotov delež pri dobičku. To so dosegali s tem, da so dajali državno zemljo na dražbi v najem. Skušnja pa je pokazala, da so šli dražilci pogosto predaleč ter ponujali vladi tako visoko odškodnino

za petrolej, ki so ga upali pridobiti, da so postali insolventni ali pa so morali zvišati prodajno ceno olja, kar zopet ni bilo v interesu države in konsumentov. Ministrstvo za trgovino in industrijo je zato uveljavilo racionalna načela pri predpisih za najemanje petrolejskih poljan. Izdalo je novo postavbo za uravnavo merjenja itd. poljan v gostovih okrajih Apšeronskega polotoka, ki je bil prvi korak za revizijo obstoječe postave glede najetih zemljišč. Ruska petrolejska industrija se je nahajala pred vojno v jako važni dobi razvoja in po vsem, kar se je ukrenilo, ni bilo najmanjšega dvoma, da bi se mogla v bližnji prihodnosti produkcija petroleja energično in hitro razviti.

Vojska je te nade seveda uničila, revolucija seveda še bolj. Petrolejske ozemlje je bilo eno glavnih torišč državljanske vojske in tuje intervencije; delovne sile so ponehale, naprave so se uničevale, prometna sredstva so ruinirana. Kakšne zanesljive statistike o sedanjem stanju petrolejske produkcije v Rusiji ni. Gre za neizmerne zaklade, kojih izvoz v inozemstvo bi se dal vsled bližine morja izmed vseh naravnih zakladov Rusije še najlažje organizirati. To vprašanje je ključ za razumevanje sporov in intrig, ki se odigravajo na genovski konferenci. (Te podatke je že l. 1914 zbral g. Mulaček.)

Politično to vprašanje izgleda približno takole: Petrolejske zaloge se razprostirajo od vzhodno tigrskega ozemlja v Mezopotamiji čez Perzijo in Kavkaz notri v osrednjo Azijo, meje tega velikanskega ležišča pa sploh niso še točno znane. Že pred vojno je bilo vprašanje eksploatacije tega ležišča osrednje vprašanje internacionalne politike in eden glavnih vzrokov kapitalistične svetovne vojne 1914—1918. Zakaj kurjava z oljem vedno bolj izpodriva kurjavo z ogljem zlasti na vojnih ladjah. Šlo je zato, katera velesila ali katera skupina velesil si zagotovi ta bogatstva ne samo v svrhu obogatitve sploh ampak tudi da se polasti enega najuspešnejših vojnih sredstev bodočnosti. Konkuralo so: Anglo Persian Oil Co., v kateri ima naložene svoje kapitale tudi angleška admiraliteta; danes se je menda pretvorila v »Shell Transport« in »Royal Dutch«, ker so udeleženi tudi Holandci. »Dutch« je angleško ime za »holandsko« — potem ameriška »Standard Oil Co.«, ki je faktični vladar severoameriških Zedinjenih držav in nemška »E. P. U.« (Europäische Petroleum Union) Vojska med centralnimi velesilami in velesilami antante je bila v svojem jedru vojska teh treh sindikatov. (Tu se je Marxova teorija sijajno obistinila.)

Bojišče je bilo Mezopotamija. Nemci so zgradili bagdadsko železnico, ki je bila glavno pomožno sredstvo za izčrpanje največjega svetovnega petrolejskega ležišča (če izvajamo mehikansko). Amerikanci so nameravali zgraditi železnico iz Aleksan-

dre čez Aintab na Van (vse pozneje znamenita bojišča, kjer so umirali ljudje za »najvišje človečanske ideale«), kar pa je preprečil izbruh svetovne vojne. Južno Perzijo so si Angleži osvojili v glavnem zaradi petroleja.

Po zmagi antante, pravzaprav že po razsulu carske imperije, so Angleži gledali, da si razun Mezopotamije zagotovijo predvsem Kavkaz na ta način, da tam pospešijo ustanovitev samostojnih republik. Baku so prostokupirali. Aserbejdžan (Baku) in Georgija (Batumi) sta kljubovala boljševikom, ker ju je podpirala Anglija. Vendar so boljševiki angleškemu vplivu storili konec in tudi Kavkaz posovjetili. Razun tega so morali Angleži zapustiti severno Perzijo, kjer se tudi nahaja nafta. Danes je Rusija zopet gospodar največjega petrolejskega ležišča, zakaj Perzija se je od Anglije popolnoma osamosvojila. Turčija je zvesti zaveznik Moskve in izpodkopa je angleški protektorat tudi v Mezopotamiji, kjer se angleški varovanec »kralj« Feisal komaj drži. Ni čuda, če Rusija na genovski konferenci ni sprejemala pogojev od drugih, ampak sama stavila svoje. Vrhlega kapitalisti sami izpodkopujejo teren drug drugemu in ruska vlada lahko en sindikat proti drugemu izigrava.

Dejstvo, da U. S. N. A. zadnji čas podpira francosko bojkotno politiko proti svetovnim konferencam, se izvaja iz tega, ker leži največ francoskega kapitala naloženega v »Standard Oil Co.« Tako se iz petroleja vse lahko razlaga — tudi smrt za ideale...

Internacionalni katoliški kongres v Luksemburgu.

V začetku avgusta t. l. se vrši v Luksemburgu 2. mednarodni katoliški kongres. Njegov glavni namen je, da se omogoči bratsko sodelovanje katolikov raznih držav in katoliško mednarodno sodelovanje vobče.

Posamezne sekcije bodo obravnavale sledeča vprašanja: katoliško mednarodno sodelovanje in spolnitev pomožne mednarodne organizacije, praktično mednarodno sodelovanje katoliške omladine, misijonski problemi in kako pridobiti za Cerkev moderne kulturne narode, mednarodni katoliški tisk, pomožni mednarodni jezik itd. — Katoliška internacionalna liga (IKA), ki sklicuje kongres, teži za sodelovanjem katolikov vseh držav na socialnem, kulturnem, filantropičnem, etičnem polju, da se bore proti protiverskim mednarodnim organizacijam, kot so prostozidarstvo, materialistični socializem, ateistično časopisje, in da z združenimi močmi izvedejo podjetja, ki jih posamezni narodi ne premorejo, n. pr. mednarodni informativni bureau, katoliški dopisni urad i. dr. Njenaloge pa so še: katoliška bratska vzgoja, organizacija katoliških strokovnih zvez, priprava in organizacija mednarodnih konferenc, mednarodni posredovalni urad, organi-

zacija delegatov, spopolnitev mednarodnega tiska.

Kljub neugodnemu političnemu mednarodnemu položaju je IKA že prvo leto dosegla lepe uspehe. Narodni sveti delujejo že v 32 državah. V nad 200 mestih so delegati in razne katoliške organizacije, ki so že pristopile k IKA. Obstaja že mednarodni bureau, mednarodna tiskarna (Paulus Eldonejo, Graz) in se izdaja mednarodni časopis. Redni člani so katoliške organizacije in institucije, ki se priključijo k IKA, kakor tudi vsi katoliki, ki vneto sodelujejo pri mednarodnem gibanju. — Centralni urad: Graz, Karmeliterplatz 5.

Vprašanje katoliške internacionale je združeno z nemalimi težavami, zlasti dokler vlada med Francozi in Nemci šovinistična ideologija; bolj dostopni za idejo katoliške mednarodne solidarnosti so ostali romanski narodi: Italijani, Španci in Portugalci, in deloma Slovani ter Anglosaksoni. Pozdravljati je vsak korak, ki vodi k zblizanju. A. P.

Kongres amsterdamske strokovne internacionale.

Mednarodni kongres socialistične strokovne internacionale se je vršil v Rimu 20. do 25. aprila. Neposredno pred kongresom se je sešel izvršilni odbor v Genovi, da je izročil memorandum 3. komisiji; zahteval je, da države priznajo sovjetsko Rusijo, da se kredit in razdelitev surovin organizira mednarodno, vojni dolgovi naj se razveljavijo, izpelje naj se mednarodna razorožitev in ohrani naj se 8 urni delavnik. — Na kongresu samem je prevladoval platonični reformizem. Jouhaux je poročal o gospodarski obnovitvi Evrope; poudarjal je, da je surovine treba pravično razdeliti med vse države in je toplo zagovarjal mednarodno razorožitev. — Zuvaski je vehementno napadal boljševiški teror in poudarjal važnost dejstva, da je poljski proletariat zadržal boljševiški pohod proti zapadu. — Bukšeg je obžaloval, da amsterdamska internacionala ni organizirala pomoči za stradajoče v kakem industrijskem kraju. — Martens je imel referat o mednarodni reakcionarni politiki. Izvajal je: Pravice delavskega razreda so bile slovesno sankcionirane v 13. členu verzajske pogodbe. Čudno pa je, da se antantne države tako branijo revizije pogodbe, medtem ko mirno tolerirajo, da kapitalisti kršijo 8 urni delavnik. Reakcija je pričela znižavati mezde in s tem ovirati produkcijo in širiti brezposelnost. V resoluciji pa je pozival v boj proti reakciji, da se bo proletariat mogel braniti za 8 urni delavnik in za delavsko zakonodajo. V debati je Dumoulin protestiral proti rusko-nemški pogodbi, ki je strnila vrste francoskega nacionalističnega bloka; Smillie je zavračal trditve, da morejo svetovni mir zagotoviti samo strokovne organizacije; važne so tudi politične organizacije; svetovni mir pa bo mogoč šele, ko prevzame proletariat produkcijo. — Vročja je bila tudi de-

bata o prikloplitvi ženske delavske internacionale. — Fimmen je poročal o zahtevi, da naj bi v slučaju mobilizacije vse internacionale pričele s splošno stavko. Schurch je zahteval referendum, da bi se vse podzveze zavezale za splošno stavko. Diesmann je poudarjal, da je za to vprašanje treba solidarnega sodelovanja z rdečo strokovno internacionalo, in sicer samo proti militarizmu in vojni. Williams je naglašal, da je največji čin genovske konference Čičerinova zahteva po splošni razorožitvi in izjava, da je Rusija pripravljena demobilizirati, če demobilizira kapitalistična Evropa. — Smernice, ki vejejo iz referatov, niso posebno radikalne in kažejo na to, da je socialistična internacionala slejkoprej zelo desorientirana. Vse kaže, da se amsterdamska strokovna internacionala slejkoprej omejuje na socialni reformizem. Najvišji socialni ideal v današnjih razmerah se ji zdi buržoazna demokracija anglosaksonske rase. Pač pa je praktičnega pomena predlog o splošni stavki, ki naj bi bila odgovor vsega proletariata na eventualne priprave za novo svetovno vojno. I. B.

Svetovna politika.

Angleški listi, kateri podpirajo politiko Lloyd Georgea, označujejo Francijo kot oviro svetovnega pomirjenja in računajo resno z možnostjo razpada franko-angleške antante, so predvsem: »Daily Chronicle«, »Westminster Gazette«, »Observer«; odločno frankofilski pa je v prvi vrsti »Times«, deloma tudi »Daily Mail« in »Morning Post«. — Zdi se, da je velika večina angleškega javnega mnenja na strani Lloyd Georgea. Odločno nove orientacije Anglije, bodisi v smislu kake nove alianse bodisi popolne nevezanosti po zgledu U. S. N. A. pa ni pričakovati, preden se ne izvršijo nove volitve za parlament najbrž jeseni tega leta. Do takrat se seveda lahko mnogo zgodi, kar more odločitev britanskega imperija v to ali drugo stran pospešiti.

Nemčija. Politika izžete citrone — tako je kancler Wirth označil francosko politiko. Res je, Nemčija dela, a ni več, kar je bila. Izvoz pada, tekem enega leta je, če upoštevamo resnično in ne valutno vrednost, padel od 10 milijard na 2½. Od 70 milijonov prebivalcev je ostalo še 60 milijonov; 10 odstotkov ozemlja sta Nemčiji vzela načelo o samoodločbi narodov in francoski meč. Premog je v rokah Francije, kolonije so izgubljene in zato ni surovin. Rezerve v inozemstvu, ki so nudile letne dohodke v znesku poldruge milijarde mark, so se izprevrgele v zgubo letnih 50 milijonov. Trgovska plovba je oslajena, tujci so zasedli Porenje in samo okupacija stane letno 1800 milijonov zlatih mark. Teden za tednom zapadajo dajatve in iz države gredo vlaki premoga, strojev, živine na račun vojne odškodnine. Treba je pogumnih ljudi, da nosijo pred nemškim ljudstvom odgovornost za ta mučni, skoro brezupni po-

ložaj. Je tu predvsem kancler Wirth, ki je šel že skozi štiri krize, a sta ga vzdržali vztrajnost in doslednost. On je mož iz centra, iz stranke, ki je postala v resnici centrum in temelj nove Nemčije. Ali ni nekaj bridke ironije v tem, da drži večinski socialisti skupno s centrom na ramenih »ultramontanskega katoličana« Wirtha in da ga molče podpirajo zdaj demokrati, zdaj zopet neodvisni socialisti in včasih celo nemška ljudska stranka s Stinnesom na čelu? Odkritosrčno in moško hoče Wirth izpolniti obškodnine; noče pa dopustiti, da bi se Nemčija upropastila z njimi. Njegov program sestoji iz dveh točk: Točno odplačevanje bremen, delo in red v notranjosti. »Nemčija bo stopila v Genovi pred svet z odprtim vizirjem in z geslom: Vzajemno sodelovanje vseh narodov, da se dvigne mednarodni gospodarski položaj.« Petič že je v februarju t. l. bil Wirth pred padcem, ker je odrekel državnim nastavljenecem v sedanjem položaju pravico do stavke in ker je zahteval težke nove davke. Zopet je državni zbor z 220 proti 185 glasovom potrdil, da odobrava Wirthovo pot v zunanji in notranji politiki. V novi kabinet je Wirth poklical Walterja Rathenau in mu, demokratu, poveril zunanje ministrstvo, četudi demokratske stranke ni več v vladnem bloku. Rathenau je veleindustriec, žid, sociolog, izborn finančnik; Francija je njegovo imenovanje sprejela povoljno, ker pozna njegovo zmrnost in ker računa, da bo Rathenau, ki je zamislil in organiziral »civilni odpor«, vso vojno industrijo in preskrbo z živili v letih 1915—1918, tudi znal organizirati razsuto nemško gospodarstvo, iz katerega naj vre zlato v Pariz. A leto 1919, to zlato leto Francije, se čimdalje bolj oddaljuje. Poincaré — gospod vojska mu pravijo nacionalisti — nič več ne straši Nemčije. »Nacelne črte mednarodne politike ne more več narekovati strogi nacionalizem,« pravijo »Times«. »Ni mogoče ostati ob Renu, ker se Wirth pošteno obnaša napram zaveznikom,« trdi »Daily Chronicle«. In za temi glasovi stoji glava Lloyd Georgea in za njim dva milijona brezposelnih Angležev. Wirth pa tudi dobro ve, da Harding še vedno noče sprejeti francoskega veleposlanika in da je dal Harding angleškemu poslaniku razumeti, da ne pojde v Genovo, ker bi se ne maral srečati z ono Francijo, ki ima denarja dovolj za nove armade, a nič denarja, da bi plačala dolgove Združenim državam, njeni industriji in delavcem. Svetovno kolo se naglo vrti in stalno se dviga postava Wirthova in se obrača v imenu Nemčije do vseh narodov s ponudbo za sporazumno in vzajemno delo, da se obnovi svetovno gospodarstvo. Razorožena, brez groženj, brez sredstev, da bi izsilila kake prednosti, trka Nemčija na svetovno vest. Gladna, ranjena v najvažnejših organih gospodarstva, trka Rusija na vrata zapada. Ali ne tečejo tiri Nemčije in Rusije vzporedno? Med njima pa je dolg pas malih narodov srednje Evrope in Balkana in v tem

pasu je Jugoslavija močan činitelj. A v Jugoslaviji je vodilni duh gospod Pašić, večni trabant šovenske Francije. Koristi, vest in bodočnost Jugoslavije in cele skupine malih narodov v tem pasu narekujeja v tem hipu državnikom, da položijo tir zunanje politike vzporedno z Nemčijo in Rusijo. Po teh treh velikih tirih se bo Evropa gibala nasproti novemu življenju. (Te vrstice so bile napisane pred otvoritvijo genovske konference in objavo rusko-nemške mirovne pogodbe. Op. ured.)

Berlin—Moskva. Spričo brezuspešnega poteka genovske konference je zanimivo vedeti, kako sodi bivši italijanski ministrski predsednik Nitti v svoji nedavno izišli knjigi »Evropa brez miru« o ruskem problemu. Dotično mesto se glasi: »Pregraja, ki jo hoče med Nemčijo in Rusijo zgraditi Poljska, je nesmisel, kateremu se mora napraviti čim skorej koniec; potem ko so se Nemčiji odvzele kolonije in sredstva za razširjenje po svetu, se ji morajo pustiti odprta vrata vsaj napram Rusiji, kjer more najti najpotrebnejše, česar spričo svojega ogromnega prebivalstva in bremena svojih dolgov potrebuje. Blokada Rusije, žična pregraja, ki se je postavila okrog Rusije, je celi Evropi hudo škodovala; bila je blokada nasproti zaveznikom samim. Pred sedanjim gospodarskim polomom je Rusija bila velika zaloga surovin, bila je še nepreiskana zakladnica, v katero se je šlo s trdnim zaupanjem, da se vse najde, česar se išče. Zdj se je sama uničila; toda koliko odgovornosti na propadu Rusije nosi antanta, koliko taktika, ki jo je zasledovala med vojno in po njej! Zadnji čas pa se svita tudi v najbolj trdih buticah spoznanje, da je brez pomena prizadevati se za gospodarsko vzpostavitev Rusije, ne da bi se dovolilo tudi Nemčiji pri tej nalogi sodelovati; kakor je tudi brez koristi, začeti z novimi vojaškimi eksperimenti. Dokler se k delu obnovitve ne pritegne nemški narod, dokler je od Poljske ter od anarhije in slabega gospodarstva ogrožen, od Poljske, ki v imenu antante počenja, kar hoče, dokler Nemčija ni sigurna za svojo bodočnost, dokler nima od svojega dela nobene koristi in mora gojiti jezo — tako dolgo se bo vsak poskus pomagati Rusiji izjalovil. Čisto enostavna in vendar tako važna rešitev tega vprašanja je vsebovana v sledečem stavku: Pot do Moskve vodi edinole čez Berlin.«

Spectator.

Revije.

»Critica sociale«, rivista quindicinale del socialismo. Milano 1922, št. 8. — Članki: **Genovska konferenca.** Največja nevarnost za konferenco je nedemokratska uredba konference same; zmagujoče velesile tvorijo konferenco nad konferenco: kot protest proti avtokratični majorizaciji moremo smatrati rusko-nemško pogodbo. Že dejstvo, da zboruje 34 držav skupaj, je zgodovinskega po-

mena; treba bi bilo samo nekoliko pozitivnega solidarnega dela vseh držav, ne pa da mirno gledajo in asistirajo spletkam antante. Večna pogajanja pri Lloyd Georgeu ne bodo dovedla do pozitivnega uspeha. Naravno je zato, da Rusija pridobiva na ugledu zlasti med državami »nižje vrste«. Ker pa je konferenca gospodarska, bi morala reševati vprašanja z gospodarskega, ne pa s političnega stališča; to velja zlasti za revizijo verzajske pogodbe. Konferenco treba demokratizirati: odločuje in razpravlja naj se o vsem na plenarnih sejah; pred mednarodnim forumom bi tudi Francija ne rožljala vedno z orožjem. Historični pomen konference ni hegemonija velesil, temveč demokracija manjših soodločujočih držav: le v mednarodni solidarnosti je rešitev. — **Giov. Zibordi: Velika noč revizije.** Ruski boljševiki so prišli v Genovo razpravljat z buržoazijo; popustili so v svoji nepopustljivosti in s tem dokazali, da se revolucija in socializem moreta izvesti le stopnjema. »Avanti« 15. aprila je dobro analiziral prilagojevalno politiko sovjetov: Boljševiki hočejo obdržati diktaturo; v teoriji niso nič popustili, pač pa so v praksi zavzeli povsem novo fronto; zavedajo se, da se je v realnem življenju treba strahovito prilagoditi razmeram. Zopet so dovolili privatno lastnino, svobodno razpolaganje z dragocenostmi, odpravili razlastitev, reformirali kodeks po buržoaznem vzorcu: to je nova fronta. Povrnili so se h kolaboracionističnemu principu, da se gospodarsko opomorejo — tako bodo morda mogli kmalu narediti nov revolucionarni korak naprej. Ruski boljševizem danes ni marksističen; manjkajo mu vsi predpogoji, katere skuša šele ustvariti. Lekcija: utopično je dekretirati socializem od zgoraj; mogoč je le potom evolucije. — **Fil. Turati: Kako najti in ohraniti stanovanje.** Kritizira vladni način reševanja stanovanjske krize. — **Študije: Benv. Griotti: Finančni problemi na genovski konferenci.** Pred vojno je bilo gospodarsko življenje v ravnovesju; med vojno pa je gospodarsko težišče prešlo od Anglije na Ameriko. Tej novi gospodarski konstelaciji odgovarja tudi gospodarsko življenje drugih držav: vse je razrvano, iz normalnega ravnotežja. Glavni namen genovske konference je, da se vzpostavijo normalni gospodarski odnošaji in odstranijo ovire kredita. Ovire so dvojne. Bankokracija ovira vsak resen sanacijski poskus, ker bi znatno prekrizal njene spekulacije; problem pa je tudi silno zamočan. — Tipični finančni problemi: ruski dolгови, denarno kroženje in valute. — **Ruski dolгови:** Londonski memorandum zahteva: a) priznanje carističnih dolgov; b) obškodnino tujih kapitalistov. Možno pa je anuliranje medvojnih dolgov z ozirom na vojaške intervencije. Rusiji se mora nuditi ugodnost, da vzpostavi gospodarstvo, kar je v interesu obče obnovitve; dovoliti se ji morajo dolgotrajni krediti. Ekspropriacija pa je itak problematična: kapitalist, ki investira svoj ka-

pital v inozemstvu, se ipso facto izpostavi večjemu riziku; tudi buržoazne vlade so že ekspropriirale inozemski kapital brez vsake odškodnine — tako Italija 1912 inozemske zavarovalnice. Upoštevati se morajo zlasti ogromne žrtve ruskega naroda za antantne interese med svetovno vojno. — **Denarni in valutni problem:** Genovski konferenci se je predložilo mnogo finančnih načrtov. Cassel meni, da se denarni problem najbolje reši, če se sankcionira sedanje papirno valutno stanje nasproti zlati valuti; isto stališče zavzema Keynes; Vissering predlaga dvojno valuto: papirno v notranjem prometu, zlato v mednarodnem prometu i. dr. Pravično bi bilo, da države z boljšo valuto pomagajo slabejšim; dovolijo naj kredite. Velikopotezne finančne politike je treba tudi, da se reši problem deflacije. — **A. Schiavi: Ruska revolucija in kmeti.** Priobčuje predgovor k novi izdaji tega dela. Poudarja zlasti važen problem, da konsolidacijo boljševizma vodijo revolucionarji sami; problem tiči v tem, da vtisnejo v ljudsko psiho rudimentarno socialistično ideologijo in vzgojijo mase za gospodarsko realizacijo socializma. Konstatira veljavno dejstvo, da je boljševizem uresničil vsaj relativno enakomerno posest zemlje; kmet ve, da ga je rešil boljševizem iz fevdalnega suženjstva in je zato pripravljen, da ga brani v vrstah rdeče armade pred protirevolucijo. Tu se pričena pozitivno delo boljševizma: dati hoče kmetu strokovno izobrazbo in splošno kulturo — predpogoj za socializacijo zemlje. Kmet uvideva, da mu boljševizem garantira boljši družabni red kot carizem. To so pričetki socialne orientacije ruskega kmeta. — **I. t. pa pristavlja svoje opombe.** Očita boljševikom teror in jim odreka vsako pozitivno umevanje marksizma. (Protirevolucionarna smer kaže, da je to najbrž Fil. Turati.) — **Fr. Weiss: Reparacije, Nemčija in pota previdnosti.** Verzajska pogodba je Nemčijo gospodarsko zaslužila. Pridružilo se je še rapidno in konstantno padanje marke. Trpi ljudstvo; industrija pa dobro uspeva in z dobro zamišljeno spekulacijo tlači gospodarsko življenje antante, ker more kljub visoki carini konkurirati s tujimi izdelki. Eksport je živahen: s tujo valuto se more v Nemčiji nakupiti ogromne množine blaga za nizke cene. Le nakup surovin je za nemško industrijo neugoden — a breme nosi nemški konsument. Z markami se vrši velikanska spekulacija; neizkušeni inozemci nakupavajo marke, v nadi, da se kurz dvigne; banke pa imajo interes na tem, da marka pada. Dobiček imajo nemške državne finance: svoj ničvredni papir prodajajo za zdravo tujo valuto. — Pisatelj konstatira: 1. Prava žrtev ne-normalnega gospodarskega stanja je zlasti Anglija; zato je sklicala genovsko konferenco; 2. nemško ljudstvo trpi večjo bedo vsled kapitalističnih spekulacij, kot ono antantnih držav; 3. pravo blagostanje naroda ne obstoja v uživanju, temveč v razviti in-

dustriji in produktivnem delu; 4. mehanizem — reparacije — padanje marke — uspevanje industrije — se more ponavljati ad infinitum. — Končno priobčuje revija apel ogrskih republikancev Karolya i. dr., ki opozarja na strašen režim Hortyvega belega terorja. Ivan Bukovnik.

La scuola cattolica. Milano, ottobre 1921. Pisatelj znanega dela »La santa Russia«, P. A. Palmieri, je napisal članek: Grško-slovenska pravoslavna cerkev in problem združitve krščanstva. Pisatelj navezuje na tri stanke »krščanskih cerkva« v Ženevi l. 1920 in raziskuje potem, kako in iz kakih nagibov spremljajo pravoslavne cerkve gibanje za spojitve krščanskih cerkva.

»**Revue des deux mondes**« (15. febr.) prinaša prvi del daljše razprave G. Goyau-a, ki obravnava položaj katoliške ckeve pod Benediktom XV. Najprej omenja težko stališče papežev med svetovno vojno in govori o njegovem karitativnem in mirovnem delu. Nato govori o velikem povečanju diplomatskega zbora pri Vatikanu. Medtem ko sta kronanju Benedikta XV. prisostvovala le dva veleposlanika (španski in avstrijski) in štirje poslani (belgijski, ruski, bavarski in pruski), je bil letos položaj popolnoma drugačen. Cela vrsta držav je med vojno stopila v redne diplomatske stike z Vatikanom. Najprej je dne 16. decembra 1914 poslala Anglija k papežu Henry Howard-a in tako prelomila stoletno tradicijo, ki je še v zakonu l. 1848. priznavala papeža le kot suverena Rimske države. Sledile so ji Monaco (l. 1915.), Nizozemska (l. 1916.), Luksemburg (1917.), Portugalska (1918.), Švica (1920.) in končno tudi Francija (1921.). Tudi nove države so zastopane pri sveti stolici: Nemčija je izpomenila prusko poslanstvo v nemško veleposlaništvo; Jugoslavija, Českoslovaška, Poljska, Rumunija, Ogrska, Avstrija in baltičke države vzdržujejo poslanstva pri Vatikanu, z Grško so tozadevna pogajanja v teku. Tudi več ameriških držav je stopilo v redne stike s sveto stolico (Venezuela, Brazilija, Čile in Peru). Toda ne le zunanji sijaj katoliške ckeve je dosegel pod Benediktom XV. do zdaj nepoznano višino, ampak konsolidacija se je izvršila tudi na znotraj. Iz svetovne vojne sta vstali dve novi eminentno katoliški državi: Poljska in Irski; meseca junija 1920 se je ustanovila v Haagu krščanska delavska internacionala, ki šteje 3,367.000 članov, v ogromni večini katoličanov. Zato ni bilo skoro papeža, ki bi bil zapustil svojemu nasledniku tako bogato zapuščino kakor Benedikt XV. K. V.

Revue des Deux Mondes ima v majski številki med drugim: Carska Rusija med svetovno vojno, Einstein razvija in razlaga svojo teorijo in zanimivo razpravo o genovski konferenci, ki jo seveda gleda s francoskega stališča.

Revue de France nadaljuje daljšo razpravo R. Recouly-a o kritičnih urah pred svetovno vojno. Zadnji dve številki obravnata sarajev-

ski atentat ter avstrijsko-nemško provociranje svetovne vojne s francoskega stališča. Dalje prinaša majska številka zanimiv članek o Stinnesu.

Mercure de France ima v zadnji številki med drugim razprave: Sedanja etapa boljše vizma; Kriza reparacij.

Revue de Genève ima v letošnjih številkah: Neodvisnost žene v zakonu (Gina Lombroso); Potovanje po sovjetski Rusiji; Evropska enota; Rdeči križ in njegova obnova. K. V.

Le Correspondant (št. 1429.) prinaša daljšo razpravo L. Claudona: »Mala antanta«. Najprej omenja pet pogodb, na katerih se je ustvarila mala antanta (med Českoslovaško in Jugoslavijo, Poljsko in Rumunijo, Českoslovaško in Rumunijo, Rumunijo in Jugoslavijo, Českoslovaško in Poljsko). Nato raziskuje vprašanje življenske zmožnosti mlade zveze, ki veže zapadno Evropo z Rusijo ter sega od Baltičkega do Jadranskega in Črnega morja in ki ima okoli 75 milijonov prebivalcev. Glede bodočega razširjenja male antante meni, da bi za sprejem Avstrije ne bilo posebnih težav (pogodba v Lani), več za Bolgarsko, ni pa skoro misliti na pridružitve Ogrske. Grška je pa z Rumunijo zvezana s pogodbo iz l. 1913. Nato obravnava razmerje med malo in veliko antanto zlasti s Francijo. Obširno se bavi z nemškim in ruskim problemom, ki bi mogla ustvariti nesporazumljenje med obema skupinama. Sicer pa vidi Claudon v Franciji ono poklicano »priateljsko« silo, ki naj zbere okoli sebe šest ali sedem narodov, organiziranih v mali antanti. V. Korošec.

La Revue de Paris ima v aprilskih številkah razprave: Velika Britanija v nevarnosti v Egiptu; Sovjetski zastopniki v Genovi; Einstein v Parizu; Sedanje stanje egiptovskega vprašanja; Ruska tragedija. K. V.

Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft (LXXVI. letnik, 4. zvezek) prinaša med drugim razpravo lipskega vseučiliškega profesorja dr. Bücherja: »Specializiranje, normaliziranje in tipiziranje.« Odločno nastopa proti preveliki specializaciji v industriji, ker ta zahteva neprimerno večji trg in težje razpečavanje ter škoduje konsumentu in producentu, koristi pa le trgovcu. — Dr. Schneider je napisal lepo studijo: »K zgodovini poklicno-stanovske samouprave v Nemčiji.« Omenja tri značilne oblike stanovske samouprave: ceh, borze in trgovske zbornice. Končno poudarja, da bo trden razvoj države mogoč le, če se pod njenim nadzorstvom razvije čim večja stanovska in krajevna samouprava. V. Korošec.

Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik ima v marčevi številki: Goetz; Kritika temeljnih socialnih načel; Caspari; Starost palestinskega kolonata; Schuster; Raziskovanja o možnosti teoretične gospodarske vede; Cohn; Gospodarska veda ali socialna veda in zelo temeljito razpravo dr. Budde-

berg-a: Sociološki problem socialne demokracije. Kot izhodišče vse sociologije mu je skupnost in ne posameznik. Ker je kapitalizem razbil enoto, kateri je pripadal prej delavec, stremi sedaj nujno za tem, da se priključi novi enoti. Zasluga Marxa in Engelsa pa je, da sta spojila delavsko gibanje s socializmom, čigar cilj je tudi obnova socialno gospodarskega življenja na kolektivni podlagi.

Korošec V.

Preussische Jahrbücher. Berlin, Dezember 1921. To važno izdanje prinaša med drugimi članek kolonialnega politika dr. R. Amisa: *Afrikanische Weltprobleme* (Afriška svetovna vprašanja). Ko so nanovo razdelili svet, so izbrisali Nemčijo z afriškega zemljevida, Francija in Anglija sta nje dedinji. Anglija je pridobila večji del Vzhodne Afrike, vso Južozapadno in del Kameruna in Toga, v celoti ozemlje, obsegajoče 1.905.000 km² z nad 5 milijoni prebivalcev. L. 1914 je Anglija včlenila Egipt v svoje državno telo, tako da danes vladajo nad 58 milijoni Afrikancev, njene afriške kolonije obsegajo 11.640.000 km². (Egipt postane zdaj večalimani neodvisna država.) Francija je imela pred vojno 9.7 milijonov km² afriškega ozemlja s 37 milijoni prebivalcev, po vojni je dobila dele Toga in Kameruna in ima zdaj 10.3 milijone km² in nad 40 milijonov prebivalcev. — Pisatelj preiskuje nato politično stanje v posameznih angleških kolonijah v Afriki. Ugotavlja, da obstojajo ognjišča plemenske in narodne misli v vseh delih angleške Afrike; danes so te struje še omejene na gotova središča in okraje, a njih gibanje za narodno avtonomijo in čim večjo neodvisnost se vidno krepi. In čim bolj Anglija širi evropsko kulturo, tem hitreje se množe pogoji, da te struje zmagajo. — Popolnoma v nasprotni smeri se razvijajo francoske kolonije. V njih ni najti avtonomističnih pokretov, opazovati je mogoče smotreno zraščanje in zlivanje v enoto. A dejstvo, da je Francija uporabljala črnce v evropski vojni, je izzvalo krepko vseafriško gibanje pod geslom: Afrika Afrikanem! Pisatelj dokazuje, da Francija ni neprijazna temu pokretu, marveč ga uporablja kot grožnjo proti Angliji. Zadnji kongres črnega plemena v Parizu avgusta 1921 je bil lep uspeh francoske diplomacije. Skoro v istem času sklicani kongres črncev v Londonu ni uspel, v Pariz pa je prišlo nad 400 zastopnikov vseh večjih plemen in organizacij črncev iz Amerike in Afrike. Kongres je končal s tem, da je soglasno sprejel dnevni red, v katerem se izreka za popolno enakost vseh civiliziranih ljudi brez razlike plemena, za smotreno vzgojo črnih ljudstev, za svobodo vere, šeg in noše. Kongres je zelo ojačil stališče Francije, pa tudi struje, ki se bore za to, da Wilsonova beseda o samoodločbi narodov ne ostane predprava izvoljenih ljudstev. — V letopisu je med drugimi tehten članek Th. v. Hahna: O bistvu in vrednosti zgodovine.

I. Kr.

La situation economique de la Galicie orientale et son importance pour la reconstruction de l'Europe. — Gènes, avril 1922.

— To je obširen memorandum vseh ukrajinskih narodnih strank vzhodne Galicije na genovsko konferenco. Vzhodna Galicija je besedno pod suvereniteto vrhovnega sveta zaveznikov, dejansko pod poljsko okupacijo. Prebivalstva: 4 in pol milijona. Ukrajincev: okoli 70 %, če ne več. Da se vprašanje pripadnosti ali pa ureditve Vzhodne Galicije kot samostojne države do danes ni rešilo, temu je tudi zelo kriv petrolej. Razumljivo je, da Poljska take pokrajine noče žrtvovati, Ukrajinci bodo seveda slejkoprej zahtevali neodvisnost, katera jim po naravnem pravu gre. Spomenica se bavi s politiko male antante, ki podpira poljsko okupacijo, katera bi se rada izpremenila v aneksijo z neko fiktivno avtonomijo, Vzhodnogališko vprašanje spada med tiste, o katerih je Lloyd George rekel, da morejo lepega dne povzročiti požar. Značilno je, da razun »Slovenca« noben drugi list ni omenil spomenice, kakor da je ukrajinski narod brezpomembna masa (»hlapi« (hlapci) pravijo Poljaki ukrajinskim kmetom) V resnici bo ta narod igral poleg Velikorusov najvažnejšo vlogo med Slovani, ker je drugi največji slovanski narod po številu, ima bogate gospodarske resurse in začenja živeti mlado politično življenje.

Dr. G.

Boj alkoholu! (Knjižica zdravstvenega odseka za Slovenijo, št. 3.) Spisal docent dr. Ivan Robida, Ljubljana 1922. — Izredno poljudno pisana brošura na 15 straneh, s tehtnimi in prepričevalnimi argumenti. Resume je podal pisatelj s sklepnimi besedami: »Divje narode je alkohol v najkrajšem času iztrebil, a tudi nas uničuje, seveda nekoliko počasneje, a zato ne manj zanesljivo. Sam povzroča celo kopo bolezni, pripravlja drugim pot, zmanjšuje odpornost posameznikov in rodu napram infekcijam in intoksikacijam ter boleznim in okvaram sploh zvišuje torej bolehnost in umrljivost, uničuje deco, zmanjšuje plodovitost, razplemenja in oslablja zarod, moti mir in red, izpodkopa moč države, razjeda rodbinsko življenje, uničuje pravno, zakrivlja nebroj zločinov in nesreč, ubija blagostanje in narodno bogastvo, spravlja posameznike in cele rodbine v propast in pogubo ter do vaja in tira najširše sloje v bedo. Vse to morje človeškega gorja povzroča alkohol! in z njim preplavlja tudi naš narod! Ali naj res držimo križem roke? Ne! Naprej! Boj, neizprosno boj alkoholu!«

Njiva, št. 3. — Omeniti bi bilo v Pregledu kritiko znamenite dr. Prijateljve knjige »Predhodniki in idejni utemeljitelji ruskega realizma«. Kot bistveni facit knjige označuje kritik sklepno misel Prijateljevo: »Kdor mi je vsaj nekoliko pazljivo sledil, uprav vidi, kako je Rus vse teorije preživljal, ne lahko in sub specie aeternitatis, kakor Nemec, ne »schlaf-

mützig«, ampak v vzgonu male rase, ki čuti v sebi poslanstvo: roditi novega človeka.» — Pripomniti bi bilo le, da kdor Rusa pozna, ve tudi, da on večno poraja, ni pa zmožen poroditi svojim zamislim odgo-varja: oče življenja sposobne oblike. To je njegova tragika. — Prav ima kritik, če graja, da je slovenska kritika molčala o delu, ki bi se avtor z njim lahko ponašal pred celim svetom, da je pisano v neslovenskem jeziku. X

»Vodilna načela narodnega socializma« je naslov celi vrsti razprav vseučilišnega profesorja dr. Mihajlo Rostoharja v številkah »Jugoslavije« koncem aprila in začetkom maja. Korektura marksizma je jako dobra in tehtno razkriva R. zmotnost zavisnosti verske in etične ideologije od zgolj ekonomskega odnosa med kapitalom in delom. V tem oziru se njegovi argumenti krijejo z onimi, ki smo jih v tej reviji večkrat na kratko skicirali. Menj posrečeno pa se nam zdi prizadevanje avtorjevo postaviti temelje za to, kar se imenuje »narodni socializem«. A. G.

O novih smereh med ruskimi misleci v boljševiški eri čitamo zelo informativni članek v eni zadnjih števil mariborskega »Tabora« maja meseca iz peresa g. Borko. Vidi se, da zopet začenja prevladovati religiozna smer specifično ruskega mističnega značaja. Pripomniti bi k poučni razpravi, da bi bilo še bolj poudarjati veliko zavisnost najmodernejših ruskih mislecev od Solovjova. X

Socialno vprašanje in gibanje.

Benedikt XV. in krščanskosocialno gibanje. Dvoje potez označuje zgodovinski obraz Benedikta XV.: Bil je v svetu knez miru, zidar svetovne zajednice, v notranjosti Cerkve pa je bil varuh krščanske svobode. Mnogi so ga imenovali političnega papeža, ker je pogosto stopal pred zbor državnikov in vojskujočih se ljudstev in ker je zapustil v svetovni vojni globoke sledi; postavljali so ga v nasprotje z »religioznim papežem« Pijem X. Ta misel je neresnična in plitva. Napori Benedikta XV. za mir, za obnovo sveta, so izvirali iz istega vrelca, iz katerega so zajemali vsi njegovi veliki predniki: iz religije. Tudi Benedikt XV. je hotel vse prenoviti v Kristu; a na razvalinah sveta je občutil kot prvo nalogo, prenoviti življenje med narodi in državami, zgraditi vsemu človeštvu dom miru. Papeštvo je ravno v njem dokazalo, da ni nepremična in mrtva ideja, ampak mogočno, neizčrpno središče, iz katerega tečejo vedno novi žarki. Benedikt XV. je kot osnovno misel svojega mednarodnega dela oznanjal načelo: Temelj zajedničnosti narodov je krščanska pravičnost in ljubezen. Hrbtenico novega svetovnega organizma morajo tvoriti religiozni katoličani. Zato je treba razvezati spone; svobodno naj se raz-

mahnjejo vse dobre sile, da služijo dobremu, da udeležijo misel o krščanski ljubezni v vsem življenju, tudi v mednarodnem. Benedikt XV. je dal italijanskim katoličanom politično svobodo, odprl jim je pot do volilnih žar, do parlamenta in vlade. Imajo pred seboj prosto pot, da zavojujejo državo. Oni, ki se strinjajo v okviru krščanskih načel glede gotovih socialnih, političnih in gospodarskih idej, se morejo združiti v stranko, drugi ostanejo pač izven nje. Cerkvi ta široka krščanska svoboda gotovo ni v škodo. Katoličani nadzorujejo garancijski zakon iz leta 1870. in zakone o »mrtvi roki«, njih moške vodijo šolstvo, brez njih ni mogoča nobena vlada v Italiji. Ta svoboda udeleževanja se razteza tudi na socialno polje. Dejstva govore: Za vlade Benedikta XV. pridejo v nemškem centru na vrh delavski zastopniki Stegerwald, Erzberger, Giesberts in otvorijo dobo radikalne socialne misli med nemškimi katoličani; za njegove vlade se v polfevdalni Španiji dvigne proti konservativcem socialna ljudska stranka in v Franciji proti liberalnim in monarhističnim katoličanom krščanska demokracija. Nobenemu teh pokretov Benedikt XV. ne dela ovir, vsem je dal široko svobodo. Nič več; on ni ustanovil nobene stranke in ni je vodil, kot so to ponavljali nekateri italijanski in francoski listi. A stoječ sredi socialne revolucije je uvidel, da je prišla ura, ko morajo katoliške sile sodelovati pri gradnji novega sveta. Zato jim je dal v okviru krščanskih načel vso svobodo. Katoliške politične sile vseh narodov se bodo, — v kolikor so res katoliške, — same združile v veliko mednarodno enoto. Značilno je, kako je označil vodja skrajne levice P. P. I., poslanec Miglioli, umrlega papeža: »Mi krščanski demokrati ne bomo pozabili naklonjenosti Benedikta XV. za naše socialno gibanje. Spominjam na to, da se je par dni, preden je bil izvoljen za papeža, udeležil ljudske slavnosti v Bolonji. Govorila sva jaz in Bertini, potem je govoril on. Na njegovih ustnih je vzcvetela v onih težkih trenutkih beseda papeža krščanske demokracije.« Italus.

Agrarni boji v Gornji Italiji. Radi kolektivne pogodbe, ki jo je sklenila pokrajinska federacija malih najemnikov in kolonov (krščanska) s kremonskega agrarno zvezo, se je vnel hud in dolgotrajen boj. Glavno vsebino pogodbe je objavila prva številka naše revije, njena zgodovina pa je sledeča: Spomladi 1920 je proglasila pokrajinska federacija malih kmetov in delavcev splošno stavko. 19. junija 1920 so se začela pogajanja med strankama in so privedla junija 1921 do soglasnega sklepa, da se vsa snov agrarnih pogodb, v kolikor se pogodbeni stranki ne sporazumeta, preda v odločbo razsodišni komisiji. Ta komisija ima nalogo sestaviti novo pogodbo, temelječo na odpravi mezd in na upeljavi soudeležbe pri dobičku in nadzorstvu nad podjetjem. Komisija je štela tri člane: zastopnika kolonov, veleposestni-

kov in vlade. Komisija je najprej ugotovila, da naj velja pogodba za ozemlje 23 občin z nad 60.000 prebivalci. Na pogodbo je vezanih 285 posestev, in sicer 30 posestev z manj kot 20 hektarji (skupno 465 h), 95 posestev z 21 do 50 h (skupna površina 3592 h), 141 posestev z 51 do 120 h (skupna površina 10.632 h) in 19 posestev z nad 120 h (skupna površina 3.018 h). Na teh posestvih dela 6200 kolonov in kmetijskih delavcev z družinami. Vodja komisije, agrarni ravnatelj Bianchi, poroča o uspehih raziskovanja (Corriere d'Italia, 13. januarja 1922, št. 11): Najvažnejša okoliščina je ta, da gre za podjetja, pri katerih niso mogoča izboljšanja temeljnega značaja in pri katerih se je industrialni značaj podjetja že dobro utrdil, tako da gre za vestno vodstvo podjetja. Komisija je tudi ugotovila, da je investirana glavica znatna, toda več kot polovica je je vložene v krave-mlekarice, konje itd., torej v take oblike kapitala, ki je popolnoma v rokah kmetijskih delavcev, tako da je neposredno občutiti večje ali manjše nagnjenje, ki ga imajo delavci do podjetja. Drugo važno vprašanje je bilo: radi močnega pritiska strokovnih organizacij se je pri vseh teh podjetjih zelo znižal čisti donos, tako da je mogoče upati na boljše dohodke le, če lastnik poveča kapital podjetja, česar pač ne bo storil, če mu ne bo oblika pogodbe s koloni nudila popolnega jamstva, da njegove glavnice ne bo ogrožala ne malomarnost kolonov ne strokovne borbe. — To so bili nagibi, ki so tudi veleposestnike prepričali o potrebi nove kolonske pogodbe. Toda, ko je bila pogodba sklenjena, so se ji začeli upirati. Krajevna organizacija veleposestnikov »Agraria« ni hotela imenovati zastopnika v razsodišče za spore, ki bi nastali iz razlage pogodbenih določb. Zveza kolonov jo je tožila in pravdo dobila v obeh instancah: sodišče je ugotovilo, da je pogodba obvezna za vse člane obeh organizacij. Veleposestniki bi morali torej izplačati delavcem zastanke od avgusta dalje v znesku nad 7 milijonov lir. Glavna zveza (veleposestnikov) v Rimu je pozvala svoje člane v Kremonsčini, naj se drže pogodbe. Veleposestniki so izstopili iz zveze in prestopili — k fašistom. Izvrševalni odbor fašistovske stranke je sklenil pozvati vse pristaše, naj se borijo za svobodo produkcije proti demagoštvu popolarov in je izdal povelje naškočnim oddelkom, naj bodo v polni opremi pripravljeni. Na odločbo ministrskega sveta je kremonski prefekt dal zašesti veleposestva nekaterih podjetnikov, ki nočejo plačati delavcem zastanka. Boj postaja čimdalje ostrejši.

j. k.

Verstvo.

Ruski mislec o zedinjenju cerkvâ. Bivši »oberprokuro« ruskega svetega sinoda, P. Izvoljskij, piše v »Detincu«, Berlin, januar 1922, o vprašanju združitve krščanskih cerkvâ: V uri preizkušnje se je rusko ljudstvo zgrnilo krog svoje cerkve. Stiska ruskih

množic je tako strašna, da ne zadostuje več — in to začena umevati celo zapad — človeška pomoč. Ruski pravoslavci misli, da bi bil čas, da se združita dve glavni krščanski cerkvi v boju proti močnem temu. Problem je silno težaven. Glavna ovira je primat rimskega papeža. In vendar naj bo cerkev ena, t. j. vodena od ene oblasti. Priznavamo to resnico; a ne najdemo — ne na tej ne na oni strani — sil, da bi oviro premagali. Kaj storiti? Odrješnik ni zapovedal le zunanje juridične enote, ampak tudi notranjo moralno enoto, ki jo tvori ljubezen. Tu je ključ. Treba je v miru in ljubezni prodreti v notranji in duhovni svet katolištva. Pravoslavci — pravi Izvoljskij — moremo storiti edino to, a to zadostuje, da dosežemo cilj. Se druge ovire so. Stoletja sta vzhod in zapad ločena in nastala je globoka dušeslovna razlika med njima; na zapadu se je razvil nam tuji način umovanja, praktičnost in nagnjenje, uporabljati v duhovnem življenju pravne norme. — Druga ovira so zgodovinski spomini na katoliško propagando v času stoletne borbe s Poljsko in notranjega brezredja v XVII. stoletju. Tako se je dogodilo, da je v času, ko je pravoslavje gradilo, ujedinevalo in oblikovalo Rusijo, v obeh Rusov nastopal katolicizem kot zunanji sovražnik narodnih teženj. Sedaj, posebno po papežu Leonu XIII., je čas, da zbrisemo pogrške preteklosti. Mi pravoslavni radi verujemo to, kar pravi Rim, da ne misli delati nasilja našim verskim in narodnim čuvstvom in da nas vabi k sebi v ljubezni. Vendar je še mnogo katoliških ljudi, ki mislijo, naj se katolicizem okoristi od krize, ki jo doživlja ruska cerkev. Sedaj, ko nima naša cerkev več poglavarja, carja, ko je ločena od države in v dozdevni nevarnosti, da se njen organizem razsuje, naj išče opore izven sebe, v rimski stolici. Zato je treba posebno pozorno zasledovati separatistična stremjenja, predvsem ukrajinsko. Taka razlaga ruskih dogodkov je, pravi pisatelj, velika zabloda in kaže samo, da zapad ne zna oceniti resničnega pomena ruskih dogodkov. — Mi pa dobro vemo, nadaljuje avtor, da se ruska cerkev konsolidira. Napadno bi bilo proti njej izkoriščati politične sile, ker to bi najbolj oddaljilo unijo. Pravoslavna cerkev se krepi iz krvi mučnikov. Nevarnost za vse krščanstvo pa je velika. Kaj bo napravil Rim s svojo disciplino in stoletnim izkustvom? Ali se bo vrge v boj proti skupnemu sovražniku, materializmu, ali bo iskal le zunanje združitve? Mi bomo sledili zakonom ljubezni. In vendar dvigamo glas, da opomnimo, da se moramo čutiti združene v boju proti sovražnikom krščanstva. V tem skupnem boju se naučimo, spoznavati, spoštovati in ljubiti se. Pred zunanjo združitvijo pravoslavja in katolištva mora iti notranja, ljubezenska združitve. To je edina pot. In resnično, če brez strasti zremo na to vprašanje, potrdimo, da je katoliška Cerkev vedno imela voljo, hoditi v tej smeri nam nasproti.

Orient.

Nova založba
Kongresni trg 19.

Pisarniške, šolske
potrebščine. Knjige.

GOSPODARSKA
ZVEZA

manufaktorni oddelek
Ljubljana, Dunajska cesta 29
(na dvorišču).

15 %
popusta.

Velika zaloga češkega in
angleškega suknja za moške
in ženske obleke. Najlepša
izbira vsakovrstnih vol-
nenih, svilenih in druge
vrste rut. Zaloga usnja in
čevljev na drobno in na
debelo.

Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani

priporočila:

Narodnogospodarski eseji. Spisal dr. A. Gosar. Din 3.—.

Rabojemno pravo. Navodnik in zakon. Spisal dr. Franc Mo-
horič. Din 3.—.

Občinsko posredništvo. Navodnik in zakon. Spisal dr. Franc
Mohorič. Din 6.—, vezan Din 7.50.

Slovenski sadjar. Ilustrovan list za pospeševanje sadjarstva. Uredil
M. Humek. Letnik 1918 Din 18.—, letnik 1919 Din 15.—.
Okoli 30 številk raznih posameznih letnikov 1914 do 1917
Din 22.50.

Osnovni nauki iz astronomije (Kozmografija). Spisal Jožef
Reisner, gimnazijski profesor v Ljubljani. Din 9.—.

Knjiga uradnih vlog. Obrazci političnih, vojaških, finančnih
(davčnih) sodnih in drugih uradnih vlog za vsakdanje po-
trebe. Zbral Janko Dolžan. Din 7.50.

**O zemljiški knjigi, konverzijah, testamentih, tozadevnih pristo-
binah in o pristojbinah pri vpisu v trgovski in zadržni re-
gister.** Z dodatkom iz leta 1922. Cena Din 12.—.

Boj izsesavanju!

Zato naj vsak delovni človek pristopi k

I. delavskemu konsumnemu društvu v Ljubljani.

Ima 37 prodajalen, v katerih imajo člani bogato izbero v vseh potrebščinah.

Člani naj vzamejo tudi na znanje, da se je zadružna gostilna na Kongresnem trgu šte. 2 razširila.

Ima odsedaj redno kuhinjo.

Za člane duhovnike je na razpolago tudi posebna soba, kar bo posebno ugodno za gospode z dežele, kateri morajo iskati hrane po neljubih gostilnah.

Vstop imajo le člani, zato naj vsak somišljenik pristopi k zadruzi.

Prodajalna

Katol. tiskovnega društva

(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

in sicer raznovrsten papir, zvezke, noteze, razne zapisnike, kopirne knjige, šolske in pisarniške mape, radirke, pisala, črnilo, gumi, tintnike, ravnila, trikotnike, šestila, barve, čopiče, raznovrstne razglednice in devotionalije.